

VÄXELRÄTTSLIGA SPÖRSMÅL

I

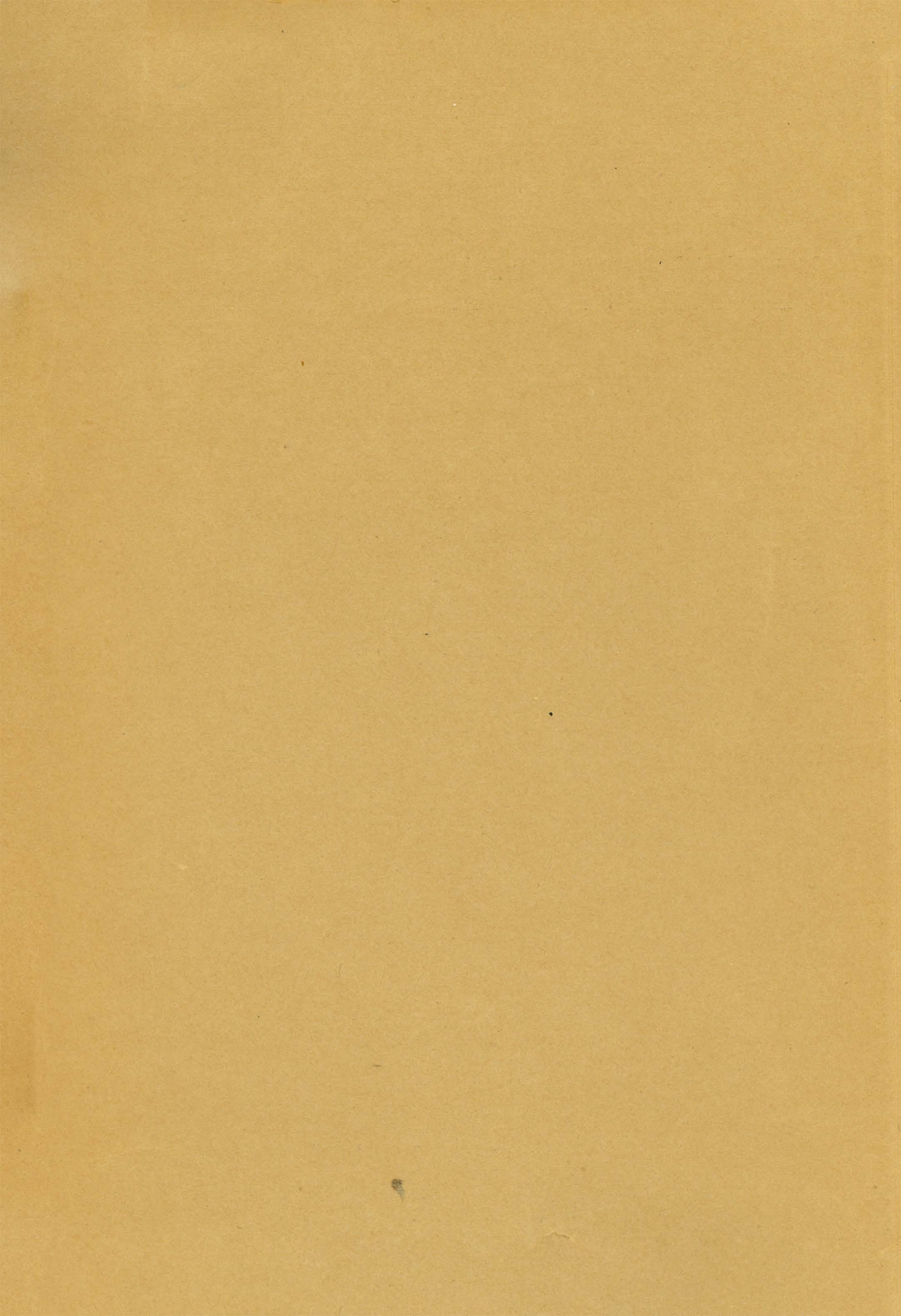
AV

ÖSTEN UNDÉN



LUND
C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Växel-och checkrätt



Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

VÄXELRÄTTSLIGA SPÖRSMÅL

I

AV

ÖSTEN UNDÉN



~~Växel och checkräk.~~

LUND

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

KUNGL. HOVRÄTTEN
FÖR VÄSTRA SVERIGE

KUNGL. HOVRÄTTEN
FÖR VÄSTRA SVERIGE

LUND 1915
BERLINGSKA BOKTRYCKERIET

INNEHÅLL.

VÄXELINNEHAVARES LEGITIMATION ENLIGT 39 § VL...	Sid. 1
I. 39 §:s tillämpningsområde.....	» 5
II. Växelindossamentet.....	» 10
III. Legitimationen.....	» 14
IV. Legitimation på grund av efterindossament.....	» 39
V. Kvittots betydelse i legitimationsavseende.....	» 41
VI. Oläsliga anteckningar.....	» 46
DET S. K. TYSTA PROKURAINDOSSAMENTET.....	» 53
VÄXLARS PANTSÄTTNING.....	» 71
Litteratur.....	» 80

VÄXELINNEHAVARES LEGITIMATION
ENLIGT 39 § VL.

VÄXELINNEHAVARES LEGITIMATION ENLIGT 39 § VL.

Inom växelrätten med dess formstränga karaktär uppställes i allmänhet det kravet på växelinnehavare, som vill göra gällande rättighet enligt växeln, att han skall visa *formell behörighet* som växelborgenär. Denna yttre behörighet sammanfaller naturligtvis inte alltid med *materiell rätt* till växeln. Den formella behörigheten, ådagalagd genom vissa lätt kontrollerbara kännetecken, får tjäna som ett slags presumtion om materiell rätt. Vid förhandenvaron av dessa yttre bevisecken behandlas en person så, som vore hans rätt bevisad. Detta är vad man inom den växelrättsliga litteraturen kallar *legitimation* ¹⁾.

Ordet *legitimation* betyder visserligen i och för sig endast rätt, behörighet, och tages stundom ännu i sådan allmän betydelse inom juridiken. Men på åtskilliga områden också utanför växelrätten har termen fått samma nyans som där av »formell rätt». Eftersom denna formella »rätt» icke samtidigt behöver innebära materiell befogenhet, är det emellertid oegentligt och leder lätt till förvirring att överhuvud använda ordet »rätt» ²⁾.

¹⁾ »Unter Legitimation versteht man jenen Teil des Beweises eines Rechts, welcher genügt oder erforderlich ist, damit das Recht in einer bestimmten Richtung so ausgeübt werden dürfe, als ob sein Vorhandensein tatsächlich erwiesen wäre». (ADLER 61).

²⁾ EBBECKE 1 ff.

Vi skola i det följande begagna den hävdvunna beteckningen legitimation. Att växellagen själv icke har en särskild term för dylik formell befogenhet utan talar om »rätt» utan distinktioner, är att anse som en bristfällighet i redigeringen av lagen.

I Nytt Juridiskt Arkiv II 1893, N:r 2, har I. HECKSCHER behandlat »växelrättsliga legitimationsfrågor i belysning av nordisk rättskipning», även med hänsynstagande till framförallt tysk rätt. Säkerligen har denna förtjänstfulla utredning påverkat rättspraxis i Sverige. Sedan den tiden har emellertid materialet från de nordiska ländernas rättspraxis naturligen ökats ¹⁾. Det kan också påpekas, att de internationella enhetssträvandena på växelrättens område

¹⁾ I det följande har hänsyn tagits — förutom till de i resp. N. J. A. Avd. I, U. f. R., N. R. och Domme . . . ved Kristiania Byret (särskilt för tiden efter HECKSCHER'S uppsats) refererade rättsfallen — även till praxis vid Stockholms Rådhusrätt enligt de otryckta protokollen i växelmål. Av det synnerligen omfångsrika materialet därifrån har jag ej haft tillfälle genomgå mer än delar av protokollen från senaste åren. Rättsfallen från Sthms RR. citeras med angivande av årtal och nummer i protokollet.

I fråga om denna praxis bör anmärkas, att växelmålen oftast avdömas tredskovis. Att granskningen av legitimationen stundom skall bli något mindre sträng, när svaranden, såsom ej närvarande, icke framställt invändningar, än om domstolen haft att bedöma en framställd invändning om bristande legitimation, är naturligt. Denna allmänna reservation bör här förutskickas.

För övrigt ha en del av rättsfallen medtagits, för att åskådningsmaterialet skall bli fylligare, även då de ej ge något egentligt nytt tolkningsbidrag.

För enkelhetens skull schematiseras indossamentskedjan å en växel på följande sätt:

B

• C — D o. s. v.

varvid »B» betyder en blancoöverlåtelse av trassenten B, »C — D» en fullständig överlåtelse från ny innehavare C till indossatarien D o. s. v. A betecknar acceptanten. Då det utsättes, av vem protest begärts, innebär detta, att protestbevis företetts. Klammer kring ett indossament betyder överstrykning.

avsatt ett så betydelsefullt resultat som det vid 1910 års officiella växelkonferens i Haag förberedda, och vid 1912 års konferens definitivt antagna förslaget till internationell växellag¹⁾). Även om åtskilliga hinder — framför allt det pågående världskriget — skulle uppskjuta den tidpunkt, då en världsväxelrätt träder i kraft, kan man dock antaga, att den »växelordning», som avfattades vid 1912 års konferens, en gång skall i väsentligen samma gestalt upphöjas till lag i flertalet av nyss uppräknade stater. Att under sådana förhållanden denna internationella växelordning (IVO) är förtjänt av beaktande vid diskussionen av växelrättsliga spörsmål, behöver ingen närmare utläggning. Vad legitimationsfrågorna beträffar, kom man vid konferenserna utan nämnvärda meningsskiljaktigheter till en redigering, som synes innebära vissa avvikelser från vad som ansetts vara skandinavisk ståndpunkt.

I.

39 §:s tillämpningsområde.

VL:s 39 § behandlar inte växelnehavares formella legitimation i alla riktningar. Det talas blott om hans behörighet att »fordra och uppbära betalning». I många andra situationer kan det bli nödvändigt att företa en motsvarande legitimationsprövning, varvid åtminstone i allmänhet 39 §

¹⁾ Undertecknat av representanter för: Tyskland, Argentina, Österrike, Ungern, Belgien, Brasilien, Bulgarien, Chile, Kina, Danmark, Spanien, Frankrike, Grekland, Italien, Japan, Luxemburg, Mexiko, Montenegro, Norge, Nicaragua, Paraguay, Nederländerna, Portugal, Rumänien, Ryssland, Salvador, Siam, Sverige, Schweiz, Turkiet. — Däremot saknas bland undertecknarna Stor-Britannien och Förenta Staterna.

blir analogiskt tillämplig, stundom till och med direkt, på grund av uttrycklig hänvisning. Som exempel på fall, då en formell legitimationsprövning kan tänkas erforderlig och tillräcklig, utan att det är fråga om att uppbära betalning, kunna nämnas följande:

vid begäran om växels godkännande, om säkerhet för uteblivet godkännande, om erhållande av duplett, om accept-exemplarets utfående enligt 69 §, om originalexemplarets utfående enligt 72 §, vid vindikationstalan enligt 76 § etc.

39 § handlar enligt ordalagen om *växelinnehavares rätt* att kräva betalning och därmed avses då rätt i betydelsen av formell behörighet, legitimation, såsom nyss antyddes. Vad betyder nu detta, att vederbörande är legitimerad att »kräva» betalning? Vid karaktäriseringen av de s. k. legitimationspapperen har man i sikte den grundsatsen, att *gäldenären kan med befriande verkan betala*, om vissa yttre legitimationstecken äro för handen (betr. de egentliga legitimationspapperen *innehavet*). I fråga om dessa papper (t. ex. sparkasseböcker) kan gäldenär, som är i god tro, anse innehavaren legitimerad eller behörig, vilket här närmast betyder att han kan med befriande verkan betala till den, som kräver betalning med företeende av papperet och uppger sig vara rätte ägaren. Däremot anses legitimationsegenskapen hos dessa papper ej i och för sig medföra, att innehavaren kan påfordra betalning utan att vidare styrka sin materiella rätt, än mindre naturligtvis att den formella legitimationen skulle nödvändigtvis innefatta materiell rätt.

Beträffande växlar och orderpapper i allmänhet, så äro de ju ej att räkna till de egentliga legitimationspapperen, eftersom det utom innehavet för legitimation fordras vissa andra kännetecken. Ha emellertid villkoren för legitimation uppfyllts, så innebär detta, dels att *gäldenären kan med befriande verkan betala*, dels också att *den legitimerade växelinnehavaren kan fordra sådan betalning utan*

ytterligare bevisning om sin materiella rätt ¹⁾. Den presumption om materiell rätt som kan anses i lag uppställd när formell legitimation är förhanden, må alltså göras gällande av såväl den betalande växelgäldenären som av den betalning krävande växelnehavaren. I första punkten av 39 § ses också förhållandet närmast ur växelnehavarens synpunkt, i andra punkten ur växelgäldenärens. Härigenom ter sig §:en emellertid något ologiskt formulerad. I det speciella fall, som andra punkten omtalar, kunde man ju också säga, att växelnehavaren är att anse som »berättigad», nämligen berättigad i samma betydelse, som första punkten använder ordet. Därest första punkten uttalat, att sådan innehavare, som där angives, »må anses» såsom behörig innehavare e. d. (om man nu drar sig för ordet »legitimerad»), så hade bättre uttryckts de dubbla synpunkterna och undvikits att ordet »berättigad» får beteckna en »rätt», som stundom intet annat är än en slags bevisförmån. Enligt 39 §:s uttryckssätt är t. ex. tjuven, som presenterar till inlösen en blanco-indosserad växel, »berättigad att fordra och uppbära betalning», och växelgäldenären följaktligen gentemot honom förpliktad. Förhållandet är dock endast det, att växelgäldenären kan, om han är i god tro, med befriande verkan betala till den oredlige presentanten av växeln. Denne har ingen rätt alls, men den i bevisningshänseende förmånliga ställning, att hans rätt presumeras på grund av innehavet och blanco-indossamentet. Vägrar växelgäldenären att betala, trots att legitimationen är i ordning och trots att han ej har anledning misstänka obehörig åtkomst, så har han dock inte eftersatt någon skyldighet. En förpliktelse att betala till tjuven har aldrig existerat men väl kan det hända, att detta materiella rättsförhållande icke kan bevisas.

¹⁾ LASSEN, Spec. Obl., 296.

39 §:ens betydelse och plats i lagen ger vid handen, att det närmast är fråga om betalning *på förfallodagen*¹⁾. Kapitelrubriken »Om växels förfallotid och betalning» visar tillräckligt detta. I ett särskilt lagrum, 40 §, ges en regel i fråga om legitimationen vid betalning före förfallotid.

Begränsningen till betalning å förfallotid innefattar även en annan: betalning *av trassaten*²⁾. Detta i huvudsaklig överensstämmelse med 1851 års V. L. 42 §, där emellertid *godkännare* nämndes såsom den infriande växelgäldenären:

»Visar innehavare av växel, genom överlåtelse in blanco, eller genom en behörigen sammanhängande och till honom fortgående följd av överlåtelser, sig vara växelns ägare; då må godkännaren ej vägra att växeln till honom betala...»

Huruvida den tyska växellagens motsvarande § (Art. 36), förebilden till 39 § V. L., är på samma sätt begränsad, kan vara tvivelaktigt³⁾. Men IVO har i varje fall uppställt en generellare legitimationsregel. I kap. II, som har till överskrift »*Om indossament*», stadgas i Art. 15:

»Den som växel i händer haver, anses som behörig innehavare, såframt han ådagalägger sin rätt genom en oavbruten följd av indossament, även om det sista indossamentet är in blanco. Därest ett blanco-indossament efterföljes av ett annat indossament, skall den som tecknat det sistnämnda anses ha förvärvat växeln genom blancoindossamentet. Överstrukna indossament betraktas som obefintliga.

Den innehavare som visar sin åtkomst till växeln på det sätt i första stycket sägs, vare, där ej visas att han vid växelns förvärvande icke varit i god tro eller att han

¹⁾ AUBERT 197; HECKSCHER 2; LASSEN, Spec. Obl. 297.

²⁾ Motiv till det av de dansk-norsk-svenska kommitterade utarbetade utkast till växellag, 1878, sp. 45; HECKSCHER a. st.

³⁾ Jmf. olika meningar hos GRÜNHUT II 117 och STAUB-STRANZ Art. 36 Anm. 4.

därvid förfarit med grov vårdslöshet, icke pliktig att utlämna växeln till den, för vilken densamma förkommit»¹⁾).

Trots den formella begränsningen till legitimation å förfallotid vid krav mot trassaten i svenska växellagens 39 §, råder det inte något tvivel om, att §:en är i viss utsträckning analogiskt tillämplig även vid betalning av andra växelgäldenärer och efter förfallotid²⁾). I växeldomar citeras 39 § väl oftare än något annat lagrum i VL, och då är det ju nästan alltid fråga om legitimation efter förfallotid. Naturligtvis hade det varit riktigare att ge §:en en mera allmän avfattning. Det har förut påpekats, att legitimationsregeln i IVO är helt generell. Men även om 39 § VL bör tolkas allmännare än dess ordalydelse ger vid handen, är det möjligt, att legitimationsreglerna i vissa hänseenden äro olika vid krav å förfallotid och efteråt. Ordalagen ge i och för sig ej besked i alla frågor, och utgöra därför heller inte något hinder mot en dylik lösning i vissa punkter.

Då man alltså kan utgå från att legitimationen bör prövas efter i stort sett enahanda grundsatser å förfallotid och efteråt, är det lämpligast att inte heller i framställningen skilja mellan dessa fall, förrän reglerna avvika från varandra. En sådan ståndpunkt motiveras även därav, att spörsmålen om legitimation å och efter förfallotiden i praktiken ofta

¹⁾ Den franska lydelsen:

»Le détenteur d'une lettre de change est considéré comme porteur légitime s'il justifie de son droit par une suite ininterrompue d'endossements, même si le dernier endossement est en blanc. Quand un endossement en blanc est suivi d'un autre endossement, le signataire de celui-ci est réputé avoir acquis la lettre par l'endossement en blanc. Les endossements biffés sont réputés non avenus.

Si une personne a été dépossédée d'une lettre de change par quelque événement que ce soit, le porteur justifiant de son droit de la manière indiquée à l'alinéa précédent, n'est tenu de se dessaisir de la lettre que s'il l'a acquise de mauvaise foi ou si, en l'acquérant, il a commis une faute lourde.»

²⁾ Jmf. HECKSCHER 2 och nyss anf. motiv till VL.

äro invävda i varandra. För övrigt få väl domstolarna i allmänhet att avgöra legitimationen, sådan den ter sig efter förfallotiden ¹⁾. Så är förhållandet exempelvis om kravet sker under regress eller av innehavare, som förvärvat växeln genom s. k. efterindossament. Men även om samma innehavare, som å förfalldagen krävt acceptanten, men vägrats betalning på grund av bristande legitimation, sedermera stämmer acceptanten inför domstol, så får ju domstolen i första hand att bedöma karendens legitimation enligt växelns beskaffenhet, då densamma företes för domstolen, icke hans legitimation å växelns förfallotid. Om sålunda någon förändring skett under mellantiden (anteckning, som förtydligar en överlåtelse, utstrykning etc.), så tages naturligtvis hänsyn härtill vid domens avkunnande.

II.

Växelindossamentet.

Huvudregeln i 39 § angives så, att presentanten är legitimerad »så framt han genom innehållet av dess [växelns] text eller genom behörigen sammanhängande och till honom fortgående följd av fullständiga överlåtelser eller överlåtelser in blanco visar sig vara rätt innehavare av växeln». Häri ligger naturligtvis en hänvisning till föregående bestämmelser i VL om indossament, vilka vi givetvis inte kunna närmare redogöra för i detta sammanhang. Huruvida de å växeln tecknade överlåtelserna äro »behörigen sammanhängande» eller äro att bedöma som verkliga indossament, avgöres enligt reglerna i 9—16 §§. Bestämmelserna om indossament och om legitimation äro inflätade i varandra.

¹⁾ Jmf. HECKSCHER 24.

Liksom indossaments-grundsatserna måste tas till hjälp för angivande av legitimationsreglerna, kan det å andra sidan bli nödvändigt att gå till legitimationsparagrafen för att avgöra, om ett verkligt indossament föreligger. Legitimationen är en rättsverkan av indossamentet; om denna rättsverkan ej inträder, föreligger intet verkligt indossament, kan man säga, endast en anteckning, till formen överensstämmande med ett indossament ¹⁾.

För att sålunda indosseringen av växeln skall kunna medföra dess övergång å ny ägare enligt de speciella grundsatser, som gälla för löpande papper, erfordras att indosseringen skett av därtill legitimerad indossant. Indossamentets s. k. transportfunktion är en rättsverkan av det verkliga indossamentet, till vars egenskaper det även hör att stå i vederbörligt sammanhang med eventuella föregående indossament eller med växlens text. En överlåtelse av icke legitimerad person kan väl vara att bedöma som överlåtelse i civilrättslig mening, men ej som växelrättsligt indossament. På samma sätt med indossamentets s. k. garantifunktion. En överlåtelse av icke legitimerad innehavare kan visserligen medföra en viss hemulsskyldighet enligt civilrättsliga regler, men gör icke överlåtaren växelrättsligt ansvarig.

Man kan ju däremot inte vända om det sagda, och påstå att en överlåtelse av därtill legitimerad person också ovillkorligen medför övriga ett indossaments sedvanliga rättsverknin-
gar. Frånsett de avvikelser, som följa av reglerna om rektaväxlar, om rektaindossament och om indossament med ansvarsfrihetsklausul, ligger det ju redan i legitimationens begrepp, att avvikelse mellan formell behörighet och materiell rätt är möjlig. En indosseringsanteckning å växeln kan alltså medföra indossamentets legitimerande verkan, utan att dess

¹⁾ GRÜNHUT II, 110 not 1.

garantifunktion eller ens transportfunktion träder i verksamhet. Om sålunda en omyndig indossatarie B indosserat växeln vidare till en person C, som inte är i god tro, och C därefter överläter växeln till D, vilken däremot är i god tro, så kan man ju säga att B:s indossament till C varken medfört B:s ansvarighet enligt växelrätt, ej heller överfört äganderätten till C. B:s överlåtelse har däremot legitimerande verkan, i det att den intar sin plats i räckan av indossament och därigenom möjliggör D:s exstinktiva förvärv.

Oaktat indossamentet är den rättsakt, som i normala fall överför växeln i ny ägo, finnas naturligtvis andra möjligheter för övergång av »äganderätt». Närmast indossamentet kommer väl »blancotraditionen», överlämnande av en blancoindosserad växel utan särskilt indossament från överlämnarens sida. 39 §:ens legitimationsregler förutsätta egentligen indossering, men givetvis måste en person, som annorledes förvärvat växeln, också ha möjlighet att legitimera sig som växelborgenär. Liksom materiell rätt till växel kan förvärvas exempelvis genom arv, testamente, giftorätt, vanlig civilrättslig cession, överlåtelse genom exekutiv auktion etc., så måste i dylika fall den legitimation, som består i en sammanhängande girokedja, få kompletteras med bevisning om succession i annan form vid den punkt, där raden av indossament är avbruten. Hur starka dessa bevis böra vara för att göra växelinnehavare legitimerad, är en senare fråga, vilken vi skola något beröra i det följande.

Till förutsättningarna för giltigt förvärv höra enligt allmänna civilrättsliga regler, att överlåtaren har rättslig handlingsförmåga, att han äger dispositionsrätt över växeln, att han inte handlat under inflytande av tvång eller hot eller rättsligt relevant misstag etc., allt dock med de väsentliga modifieringar, som följa av växelns karaktär av löpande papper och därmed sammanhängande regler angående exstinktivt förvärv. En omyndig måste således vid överlåtelsen

representeras av sin förmyndare, en konkursborgenär har inte längre befogenhet att disponera över sin avträdde egendom, alltså icke heller över en växelfordran, ett bolag måste handla genom behörigt organ, en hustru kan genom överlåtelse endast disponera över växelfordran, som är att anse såsom stående under hennes förvaltning ¹⁾ o. s. v.

Även om en materiell brist inte skulle framgå av växelns utseende, kan den göras gällande, i den mån den ej redan botats genom godtrosförvärv ²⁾.

För att ett giltigt indossament skall föreligga, måste växeln i dess helhet, indossamentet inbegripet, i formen uppfylla VL:s föreskrifter. En brist häruti hindrar ett giltigt

¹⁾ Att indossamentets garantifunktion i och för sig ej enligt gällande lag omöjliggör för gift kvinna att på egen hand med bindande verkan indossera, alltså eventuellt även ikläda sig betalningsskyldighet för växel, är uppenbart. Även om boskillnad ej råder och inte heller äktenskapsförord finnes, har domstolen att ålägga hustrun betalningsskyldighet med egendom, varöver hon äger råda. Vid domens verkställighet må ju sedan utrönas tillvaron av något hustruns förvaltningsgods som enligt lag kan tas i anspråk för gälden. N. J. A. 1909, 504; 1910, 372. Jmf. emellertid en Sthms RR:s dom 1912, 953:

»Enär svaranden . . . icke såvitt visat blivit, vunnit boskillnad från sin man eller äger någon egendom, som är från mannens förvaltning undantagen;

samt kåranden . . . emot förekommet bestridande icke heller styrkt, att hustrun Å. med mannens tillåtelse idkar handel;

ty och som vid sådant förhållande hustrun Å., såsom stående under mannens målsmanskap, icke lagligen ägt att med bindande verkan ikläda sig betalningsskyldighet för de fyra . . . växlarna» — — — så ogillades käromålet.

RR:en tycks ha följt formuleringen i en dom, ref. i N. J. A. 1902, 535, där emellertid äldre lag var tillämplig. Se WINROTH, Handbok i sv. civilrätt II 98 not 1. Jmf. ock bl. a. förarbetena till 1898 års lagstiftning i denna punkt, N. J. A. Avd. II 1898, Nr 5 s. 29, 33 ff.

²⁾ Som ex. kan anföras en Sthms RR:s dom 1912, 241, vari ogillades växelnehavarens talan mot trassenten, enär han mottagit den blancoindosserade växeln av acceptanten för att diskontera den i bank, men i stället behållit den som säkerhet för egen fordran mot acceptanten.

växlerättsligt förvärv och omintetgör även indossamentets legitimerande verkan. Att sålunda t. ex. växelns text skall vara avfattad i överensstämmelse med 1 § VL, för att ett giltigt indossament skall kunna tecknas, behöver inte framhållas ¹⁾.

Vidare märkas de grundsatser, som gälla rektaväxlar, rektaindossament och öppna prokuraindossament. Ett indossament å rektaväxel ger indossatarien överhuvud ej växlerätt, ej heller växlerättslig legitimation, en överlåtelse i strid mot rektaklausul i indossament ger ej senare innehavare växlerätt mot rektaindossanten, och han framstår alltså ej heller såsom legitimerad gentemot denne. En prokura-indossatarie kan ej överlåta annorledes än till inkasso, och har han indosserat utan inkassoklausul, är indossatarien ej berättigad växelborgenär. Endast prokura-indossanten är berättigad — och legitimerad — att överlåta vidare till ägo ²⁾.

III.

Legitimationen.

Såsom redan nämnts medför indossamentet full växlerättslig verkan endast under förutsättning, att indossanten

¹⁾ Jmf. Sthms RR:s dom 1912 n:r 2284, där växel mot bestridande ansågs giltig trots ofullständigt årtal: »Den 12 juli 1912. Den 18 juli behagade Ni» etc. Däremot förklarades genom H. D:s dom, N. J. A. 1906, 548, en växel ogiltig, som innehöll: »... d. 14 april 19... Tre månader från dato»...

I Sthms RR:s dom 1912 n:r 2414 ansågs växel ogiltig, som ej innehöll uppgift om myntslag. Att »kronor» avsågs, ville domstolen alltså ej presumera.

Se liknande fall i Domme II 668, 670—673; III 640 a, 642, 649, 654—657, 663; IV 359—365, 368—370 etc.

²⁾ ADLER 75.

är legitimerad, medan å andra sidan legitimation enbart icke är tillräckligt. Vi ha förut sett, vilken rättsställning legitimationen ger den legitimerade, och framhållit några punkter i läran om indossamentet, som ligger till grund för reglerna om legitimation. Uppgiften blir nu att undersöka närmare, hur legitimationen bör vara beskaffad. Dels blir det fråga om, i vad mån ett indossament i och för sig, oavsett dess ställning som led i en girokedja, kan ha en legitimerande verkan trots brister i överlåtelseakten, dels och framför allt gäller det att angiva grundsatserna för den inbördes ordningen mellan de olika indossamenten.

I förra avseendet skall jag inskränka mig till att framhålla följande.

I fall en indossant tecknat indossament i uppgiven egenskap av förmyndare för indossatarien i närmast föregående indossament, så torde legitimationsprövningen inte behöva innefatta även en undersökning av att indossatarien i fråga verkligen är omyndig och den följande indossanten verkligen förordnad som förmyndare ¹⁾). Lika litet kan prövningen behöva omfatta en undersökning angående den persons behörighet, som tecknat firma för bolag eller förening ²⁾), eller behörigheten hos personer, som tecknat sig såsom sterbhusrepresentanter ³⁾), sysslomän, representerande konkursbo, etc. ⁴⁾). Än mindre åligger det förvärvaren av växeln att övertyga sig t. ex. om tidigare indossanters myndighet. Den som förvärvat en växel, varå finns indossament av omyndig, går visserligen miste om en växel-

¹⁾ Sthms RR. 1910/145.

²⁾ STAUB-STRANZ Art 36 Anm. 19.

³⁾ Sthms RR. 1910/48.

⁴⁾ Om någon indossants namn angives tecknat av annan person »enligt fullmakt», så torde senare förvärvare eller infriande växelgäldenär inte behöva undersöka om fullmakten varit i ordning etc. Legitimationen skadas alltså ej därav. Sthms RR. 1912/1672.

gäldenär, som han påräknat, eftersom den omyndige inte blir växelförpliktad, men förvärvaren blir dock växelägare ¹⁾2).

Hela tiden har förutsatts god tro. Har en gång den goda tron hos en förvärvare vid tidpunkten för överlåtelsen exstingverat invändning angående sådan indossants behörighet, skadar det givetvis inte en senare förvärvare, att han känner till bristen ³⁾.

Ett förfalskat indossament har legitimerande verkan, förutsatt god tro liksom i föregående fall. Att trassaten ej är förbunden pröva, om överlåtelseäro äkta ⁴⁾, säges uttryckligen i 39 §. (Jmf. däremot 40 §). Ger växelns utseende anledning att misstänka obehöriga manipulationer, t. ex. förfalskning (radering, överskrivning, etc.), måste förvärvaren säga sig, att överlåtare, även om han själv ej verkställt förfalskningen eller varit delaktig däri, dock visat grov vårdslöshet vid dess mottagande (jmf. 76 §), och alltså näppeligen är materiellt berättigad ⁵⁾. Är däremot visserligen förfalskningen veterlig för exempelvis den infriande trassaten, men så verkställd, att han ej har anledning betvivla den nuvarande innehavarens materiella rätt på grund

¹⁾ Beträffande förvärv direkt av omyndig, se t. ex. ESCHELSSON, Om skuldebrev 234 ff. med hänvisningar.

²⁾ Jmf. N. R. 1903, 800, där H. R. (diss.) ansåg en bank befriad genom inlösen av check, som företeddes av en 16-års pojke, vilken förfalskat ett blanco-indossament från remittenten och — på bankens begäran — tecknat nytt indossament i eget namn. Banken kunde visserligen ej vara i god tro i fråga om presentantens rätt att *som ägare* förfoga över växeln, men ansågs ha kunnat antaga, att han haft uppdrag från remittenten. Ifrågakvarande blancoindossament har väl då konstruerats såsom ett tyst prokuraindossament, och för en disposition från sådan innehavares sida har omyndighet i och för sig ej ansetts utgöra hinder eller väcka misstanke om obehörig åtkomst.

³⁾ BERGSTRAND 112.

⁴⁾ Denna regel vanlig inom den tyska växelrättsgruppen; annorlunda i den engelsk-amerikanska.

⁵⁾ EVALDSEN 168; WELIN 61; STAUB-STRANZ Art. 36 Anm. 18.

av godtrosvörvärv, så äro givetvis alla legitimationsvillkor uppfyllda.

Det har ovan nämnts, att prokura-indossatarie icke kan med legitimerande verkan överlåta en växel till ägo. Härom föreligger ett rättsfall från Sthms RR., 1912/666, där växelinnehavaren förvärvat växeln utan inkassoklausul, trots att hans föregående fångesmän endast haft den till inkasso. Kärandens talan ogillades, oaktat han inför rätten uppgav sig ha växeln till inkasso för den ursprunglige prokura-indossantens räkning.

Ifall en prokura-indossatarie dör, kunna hans arvingar ej anses legitimerade såsom inkasso-innehavare, eftersom fullmaktsförhållandet enligt allmänna regler bör anses upplöst.

Kravet på en *till växelinnehavaren* fortgående följd av överlåtelser synes innefatta, att legitimationsprövningen sträcker sig till även en viss granskning med avseende å *innehavarens identitet*, därest det sista indossamentet lyder å viss man¹⁾. Man kan även åberopa allmänna grundsatser för nödvändigheten av en sådan prövning, och enligt motiven till V. L. har frågan inte omnämnts särskilt, just emedan den ansetts ej egendomlig för växelrätten²⁾. Angående fordringarna på identitetsprövningen äro emellertid meningarna delade. Vanligen sätter man kraven lågt och förklarar den infriande växelgäldenären befriad, ifall han efter den relativt ytliga prövning, som i affärslivet brukar ske, i god tro betalat till presentanten³⁾. Stundom uppges alla krav på särskild prövning, såvida växelgäldenären inte har anledning misstänka att innehavaren ej är identisk med

¹⁾ GRÜNHUT II 262.

²⁾ Motiv sp. 48; WELIN 61.

³⁾ HECKSCHER 32, med hänvisningar; AUBERT 197: »Trassatus kan derfor i Almindelighed i det Højeste kun fordre en ganske overfladisk Legitimation for, at Præsidenten bærer Vexelejerens Navn»; BERGSTRAND 113; LASSEN Allm. Obl. 556. Så väl ock för fransk rätt LYON-CAEN T. IV N:r 297.

indossatarien. GRÜNHUT förklarar sålunda, att betalning i god tro utan grov vårdslöshet befriar gäldenären, även om överhuvud ingen identitetsprövning verkställts ¹⁾. Däremot hävdas av andra att god tro överhuvud ej skyddar växelgäldenären, och att risken för betalning till person, som falskeligen uppger sig vara identisk med siste indossatarien, drabbar växelgäldenären ²⁾.

Spörsmålet om identitetsprövning står i visst sammanhang med ett annat: huruvida betalning mot företeende av falsk fullmakt eller falsk kvittering å växel kan leda till att gäldenär i god tro befrias från sin förpliktelse ³⁾. Sistnämnda fråga bör givetvis besvaras nekande enligt svensk rätt ⁴⁾. Å andra sidan ha vi nyligen genom lagen om avtal d. 11 juni 1915 35 § 2 st. fått införd en grundsats, som även kan synas ha betydelse.

»Är kvitto å ett penningbelopp utan borgenärens vilja kommet ur hans besittning, vare utan hinder därav betalning, som gäldenären, när fordringen är förfallen, i god tro erlägger mot utbekommande av kvittot, gällande mot borgenären».

Närmast är visserligen denna bestämmelse en speciell tillämpning och utvidgning av den grundsats, som den nya lagen infört i svensk rätt, att för godtros-förvärv av löpande papper ej erfordras, att papperet en gång behörigen *utgivits*. Liksom ett vederbörligen underskrivet löpande papper, som kommit ur utställarens besittning mot hans vilja, än-

¹⁾ II 261; det är inkonsekvent, menar G., att förklara ett förvärv av växeln i god tro fullt giltigt, men ej en betalning. »Om betalaren låte girera växeln på sig mot betalning (*animo emendi*), så bleve han ägare; varför skulle förhållandet vara annorlunda, när han bekommer växeln utan giro mot betalningsprestation (*animo solvendi*)?» Jmf. ock ADLER, 63; HECKSCHER a. st. och ang. engelsk rätt CHALMERS 223.

²⁾ Så STAUB-STRANZ för tysk rätt, Art. 36 Anm. 17; Art. 74 Anm. 10.

³⁾ Sambandet understrykes kraftigt av HECKSCHER 32 ff.

⁴⁾ Jmf. nedan s. 42.

dock kan efter överlåtelse bli gällande mot honom i godtros-förvärvares hand (35 § 1 st.), skall även ett vederbör-ligen utskrivet kvitto kunna bli gällande mot underteckna-ren, trots bristande fullmakt å dens vägnar, som företer detsamma. Att nu denna bestämmelse blir tillämplig, om någon obehörigen åtkommit en av rätte ägaren kvitterad växel och presenterar den å förfallodagen, är otvivelaktigt. Men det lär bli svårt att uppställa en motsatt regel för det fall, att växeln inte är kvitterad, om fallet i övrigt ligger på samma sätt. Kvittering å växel behöver ju eljest en in-friande växelgäldenär ej fordra för sin säkerhets skull, när han ändå får växeln i sin besittning, och sådant kvitto förekommer heller inte så allmänt, att en skillnad i fråga om identitetsprövningen vore motiverad.

Men analogien från 35 § 2 st. i lagen om avtal kan inte i och för sig sträckas längre än till det fall, att växeln infrias av betalningsskyldig växelgäldenär. Vid omsättning av växeln i andra fall, vare sig före förfallodagen eller efteråt till icke regresskyldig förvärvare, torde identitetspröv-ning få anses nödvändig. Frågan är dock tvivelaktig.

I detta sammanhang kan anföras det fall, att växeln presenteras till inlösen av en person med samma namn som indossatarien, men ej identisk med honom. Växeln är indosserad till John Smith och dennes son med samma namn kräver betalning. Detta är ju blott ett specialfall av frågan om identitetsprövningen. Ifall eljest girokedjan fak-tiskt har en lucka av det skäl, att en efterföljande indossant inte är identisk med närmast föregående indossatarie, men har samma namn, bör legitimation anses för handen, förut-satt god tro enligt vanliga regler ¹⁾).

Vad sedan beträffar sammanhanget mellan de olika

¹⁾ Se STAUB-STRANZ Art. 36 Anm. 24; CHALMERS 222 ex. 1 och 223.

indossamenten, så är huvudregeln naturligtvis den som tyska växellagen uttrycker så: »Det första indossamentet måste vara undertecknat med remittentens namn och varje följande indossament med namnet på den, som det närmast föregående indossamentet anger såsom indossatarie. Om ett blancoindossament efterföljes av ett annat indossament, antages att utställaren av det sistnämnda förvärvat växeln genom blanco-indossamentet». Genom denna avfattning täckas dock inte alla tänkbara fall. I synnerhet lämnas osagt, hur legitimationen skall bedömas under regress, och det spörsmålet är inte heller uttömmande besvarat genom den följande punkten: »Utstrykna indossament betraktas vid prövningen av legitimationen såsom oskrivna». Dessa frågor skola vi alltså i det följande ingå på.

För övrigt skall den kommande framställningen närmare belysa vad som menas med sammanhang i överlåtelsekedjan.

1. Först skola vi undersöka betydelsen i legitimationshänseende därav, att växeln befinnes vara stadd i regress. Därvid komma vi att för enkelhetens skull begränsa oss till regress på grund av utebliven betalning.

Det framgick av 39 §:s lydelse, att den inte direkt omfattar detta fall. Men givetvis måste i huvudsak samma grundsatser gälla även här. Det har förut påpekats, att legitimationsregeln i IVO är så generell avfattad, att den avser även legitimation under regress.

Den omständighet att en för utebliven betalning protesterad växel regelmässigt återgår till föregående växelgäldenärer, har emellertid lämnat starkt stöd för en presumtion om behörig åtkomst, när någon föregående, regresspliktig växelgäldenär har växeln i sin hand utan nytt indossament efter protesten. Den uppfattningen, att växeln under sin återgång efter protest inte behöver indosseras på nytt till tidigare, regresspliktig gäldenär, kan också anses

fullt stadgad. Man kan åberopa som stöd 55 § VL. Genom utstrykning av eget och efterföljande indossament, måste en indossant, som infriat växeln, vara legitimerad gentemot sina förmän ¹⁾. Sådan utstrykning — i stället för ny indossering — är det normala. »Såsom resultat kan således fastslås — säger Heckscher (s. 20) ²⁾ — att överkorsning av efterföljande överlåtelse är den *naturliga* och *regelbundna* legitimationen *under regressen*, enär den *formellt* upphäver senare indossatariers både rätt och plikt...» ³⁾.

Huruvida *överkorsning* i nu berörda fall *erfordras* för legitimationen är något omtvistat. Heckscher stannar vid den ståndpunkten, att överkorsning är nödvändig, därvid även hänvisande till dansk praxis, ehuru han synes ifrågasätta, att kvitterad rekambioräkning, lydande å växelnehavare, skulle kunna ersätta överkorsningen. »Den riktning inom dansk praxis, som skiljer sig från både den här gängse(?) teorien och från tysk praxis, då den, om svaret uteblir eller bestrider legitimationen och efterföljande överlåtelse kvarstå, icke tyckes nöja sig med framläggande av växel jämte protest, förtjänar alltså att anses som ett korrekt uttryck för gällande rätt, till dess en tydlig sedvänja i motsatt riktning kan spåras».

Emellertid torde dansk praxis ha ändrats, sedan detta skrevs. Enligt en, tyvärr något kortfattad, notis i U. f. R. 1912, 812, har sålunda Landsöver- samt Hof- og Stadsretten efter »Generalvotering» ansett kändanden i ett mål legitimerad, trots kvarstående, icke överkorsat, indossament från kändanden till en bank. Om protestprotokoll nämnes ingenting, och man får väl antaga, att företeende därav ej spelat någon roll för legitimationen, såsom däremot praxis är i Tyskland, när ett indossament kvarstår outstruket. I en

¹⁾ Närmare HECKSCHER 3 f.

²⁾ Med åberopande av rättsfallet i N. J. A. 1891, 500.

³⁾ Även stadgad praxis i Sthms RR.

redaktionell not i tidskriften framhäves, att den danska överrätten genom sagda dom lämnat sin tidigare ståndpunkt ¹⁾.

Inom skandinavisk litteratur ha HINDENBURG ²⁾ och EVALDSEN ³⁾ uttalat sig mot nödvändigheten av överkursning. Vi ha nyss anfört HECKSCHERS motsatta mening. Däremot har BERGSTRAND i sin kommentar ⁴⁾ och FLENSBURG i sin edition av växellagen ställt sig på förstnämnda ståndpunkt. Den senare förklarar den innehavare legitimerad, »som innehar en av honom å annan överlåten växel, därå överlåtelser ej överkursats» ⁵⁾. Till stöd åberopas rättsfall i N. J. Å. 1899, 257. Såväl i detta rättsfall som i ett annat, i N. J. Å. 1908, 32, var det fråga om växlar, som, utan att vara protesterade, av allt att döma inlösts å förfallodagen av den regresspliktige käranden hos siste indossatarien utan särskild återtransport ⁶⁾.

Från Sthms RR:s konstanta praxis i samma riktning må här anföras endast ett par exempel:

1910/13. Växelns baksida hade följande överlåtelser:

¹⁾ Beträffande det förut strängt upprätthållna kravet på överkursning, se bl. a. domar i U. f. R. 1896, 559, 1292; 1899, 489; 1903, 45; 1904, 564; 1906, 67, jmf. s. 356; 1907, 510.

²⁾ S. 104 f.

³⁾ Fortolkning s. 57.

⁴⁾ S. 116.

⁵⁾ S. 51. Se ock LOOSTRÖM, Vexellära, 1895, 54.

⁶⁾ Förstnämnda rättsfall kompliceras dessutom därav, att det »överflödiga» indossamentet överstrukits med blyertsstreck. I underrettens, i högre instansen ej ändrade, dom åberopas detta särskilt: »den omständigheten att, sedan växeln blivit av J. P. å Ö. Ensk. Bank eller order överlåten, banken icke i sin ordning återtransporterat växeln å J. P., ej kunde betaga honom rätt till talan på grund av växeln, helst J. P. ägt att, på sätt som skett, utstryka sitt indossament till banken — — —»

I det senare rättsfallet hade växeln å baksidan följande utseende:

B—C

[C—D]

B ansågs här legitimerad gentemot acceptanten A.

B

C—D

[D—E] (inkasso)

protest (på begäran av D)

B ansågs legitimerad och fick tredskodom å acceptanten.

1912/1443:

B—C

protest (på begäran av C)

B fick tredskodom å acceptanten.

1912/1574:

B

C

D—E

protest (på begäran av E)

E—D

C fick i detta fall tredskodom å acceptanten.

Jmf. ock 1911/135:

B—C

[C—B]

protest (begärd av C)

B fick tredskodom å acceptanten.

Ifall växeln varit stadd på regress före förfallodagen, efter protest de non acceptatione, har man att vid legitimationsprövning tillämpa samma principer som nyss ¹⁾.

Detsamma gäller, om växeln återgår utan protest, då den innehållit klausul om befrielse därifrån enligt 42 § VL.

2. Som ett andra huvudfall ²⁾ kan uppställas det, att raden av indossament blir sammanhängande endast genom frånräknande av ett eller flera »överflödiga» och icke utstrukna indossament, utan att resp. indossanter befinnas ha infriat växeln såsom regresspliktiga. Växeln uppvisar

¹⁾ HECKSCHER 23.

²⁾ Jmf. HECKSCHER 3.

t. ex. överlåtelse från B till C, från C till D och från C till E, alltså:

B—C

C—D

C—E

E yrkar å förfallodagen betalning av acceptanten A, åberopande exempelvis att kedjan av indossament blir sammanhängande, om man frånräknar det från C till D, vilket tillkommit genom felskrivning eller i syfte som sedan övergivits.

Det är givet, att C i detta fall hade varit fullt berättigad att utstryka den felskrivna eller planerade, men ej realiserade överlåtelsen till D. Och såsom vi sedan skola finna ¹⁾, kunde det, i händelse sådan överstrykning skett, ej vara tvivelaktigt, att E varit legitimerad. Frågan är, om man också kan fordra överstrykning såsom betingelse för legitimation. Det vore kanske mest rationellt att uppställa ett dylikt krav, såsom skett i tysk litteratur och praxis ²⁾. Tankegången har då varit den, att en oredlig förvärvare genom att nödgas överkorsa ett indossament för att kunna legitimera sig, ställes inför strängare straffhot. Om i vårt anförda exempel C verkligen överlätit växeln till D och sedermera på obehörigt sätt återbekommit den, skulle E under sådana förhållanden inte diskonterat den utan att indossamentet till D överkorsats, och C hade inte blivit av med växeln till en godtroende förvärvare utan det förfalskningsbrott, som överkorsningen från den antagna utgångspunkten betytt.

Emellertid torde man inom skandinavisk litteratur och praxis i allmänhet finna det onaturligt att här fordra överkorsning, ifall sådan ej är nödvändig, när växeln är stadd på regress. Man menar alltså, att det föreliggande fallet bör behandlas på samma sätt, som t. ex. följande:

¹⁾ Nedan s. 29 ff.

²⁾ Jmf. ock HECKSCHER'S ståndpunkt, s. 24.

B—C

C—D

C—B

Även här är ju indossamentskedjan sammanhängande endast genom frånräknande av indossamentet från C till D (eller, om man så vill, genom underförstått tillägg av indossament från D till C). Det är egentligen vårt under 1 behandlade fall.

Vi sågo, att EVALDSEN och HINDENBURG uttalat sig mot kravet på överkorsning¹⁾. Och så även FLENSBURG, utan att göra skillnad mellan detta fall och legitimation under regress.

Att överkorsning av »överflödigt» indossament inte heller anses nödvändig, även i fall omständigheterna ej tyda på inlösen av indossanten å förfallodag, bestyrkes av praxis vid Stockholms RR. Här må anföras som exempel:

1911/18:

B

C—D

protest

D—B

B—E

I detta fall fick trassenten B tredskovis dom å acceptanten, trots det kvarstående indossamentet från B till E.

1911/161

B—C

B ansågs här legitimerad, utan att något upplysts om det kvarstående indossamentet till C.

Jmf. även 1911/194

B

C

(oläsligt namn) — E

E—F (till inkasso)

¹⁾ Ovan s. 22.

[F—G] (till inkasso)

E—H

protest (begärd av F)

I detta fall ansågs H legitimerad i sitt krav mot acceptanten A och trassenten B, trots den icke överstrukna prokura-överlåtelsen från E till F. (Se ock ovan s. 14.)

1912/1496:

B—C

C—D

protest (begärd av D)

[D—C]

C—E

E—F

F—G (inkasso)

G ansågs legitimerad och fick tredskodom, oaktat den andra överlåtelsen i ordningen icke överkorsats (eller: oaktat den tredje överkorsats).

Från norsk praxis har jag blott funnit något enstaka uttalande i frågan ¹⁾.

I dansk praxis, där man länge upprätthållit krav på överkorsning även vid regress, gjordes dock undantag i fråga om inkasso-överlåtelser. Sådana ha ansetts icke störa legitimationen, även om de inte överstrukits ²⁾. I övrigt har jag inte funnit något uttalande i dansk praxis om föreliggande fall.

Det torde alltså kunna fastslås som svensk praxis, att innehavarens legitimation icke störes därav, att vare sig han själv tecknat nytt, men ej överkorsat, indossament, eller ett sådant, skenbart icke realiserat, indossament tecknats av någon bland förmännen ³⁾.

¹⁾ Domme I 880, där dock ej framgår, om växeln var stadd på regress.

²⁾ Se sålunda en Sø- og Handelsretsdom i U. f. R. 1900, 205, och en dom av Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1910, 47.

³⁾ Det är uppenbart, att någon tvekan om legitimationen ej

Legitimationsfrågan blir i föreliggande fall mer tvivelaktig, när de »överflödiga» indossament, som formellt avbryta kedjan, häntyda på nytt förvärv. Så t. ex. om växelns baksida har följande utseende:

B—C

C—D

D—E

C—F

F skulle varit legitimerad, om de två mellersta överlåtelsena varit borta, likaså, enligt vad vi nyss sågo, om överlåtelsen från D till E ej funnits. C:s indossament kunde i så fall presumeras icke ha realiserats. Men då D tecknat indossament, måste han haft växeln i sin besittning, och eftersom återgång i regressväg enligt vår utgångspunkt är utesluten, finns det väl knappast tillräcklig anledning att anse legitimationen klar ¹⁾. Emellertid må erkännas, att fallet är tvivelaktigt, då en överkursning, enligt vad vi strax skola finna, i varje fall torde vara tillräcklig, och domstolarna kanske skulle även här vara obenägna att tillägga överkursningen en sådan betydelse.

3. Förhållandena bli stundom mer invecklade, om även överstrykning förekommer å växelns baksida utan att överstrykningen kan antagas betyda infriande av växeln i regressväg. I själva ordalagen av 39 § ges ingen ledning för bedömande av detta fall. Huruvida överstrukna indossament skola medräknas eller ej i den »behörigen sammanhängande» indossamentskedjan, säges inte. Och 55 §, som uttryckligen medgiver överstrykning av indossament, be-

uppkommer, i fall t. ex. det å innehavaren lydande indossamentet efterföljes endast av hans eget blanco-indossament eller av ytterligare blanco-indossament. Slutar kedjan med en blanco-överlåtelse, så är varje innehavare, alltså även indossanten själv legitimerad. Se STAUBSTRANZ Art. 36 Anm. 13.

¹⁾ HECKSCHER 24.

handlar blott situationen *under regress*: »Överlåtare, som gottgjort någon av dem, som följa efter honom, äge utstryka sin egen och efterföljande överlåtelse».

Däremot ha vi sett, att I. V. O., följande den tyska växellagens föredöme, helt generellt förklarar överstruktna indossament som obefintliga vid prövningen av legitimationen.

Vi förutsätta till en början, att överstrykningen icke gör indossamentet oläsligt. Huruvida detta spelar någon roll i legitimationsavseende, beror i sin tur på, om man anser att en överstruken anteckning under några förhållanden kan ha betydelse. Stannar man exempelvis vid den ståndpunkten, att i vissa fall ett överstruket indossament bör medräknas i kedjan, är det naturligare, om man överhuvud fordrar för legitimation, att icke en oläslig anteckning finnes på växelns baksida.

En form av överstrykning kan utan någon som helst tvekan förklaras ineffektiv. Det är en överstrykning av indossatariens namn i ett indossament, i syfte att förvandla ett fullständigt indossament till ett blanco-indossament. En sådan överkorsning gör alltså ej innehavaren legitimerad som om ett verkligt blanco-indossament förelegat. Härom råder näppeligen någon meningsskiljaktighet bland skandinaviska författare ¹⁾).

Från svensk praxis kan anföras N. J. A. 1889, 100 och Sthms RR:s dom 1910/209 ²⁾).

Att man för övrigt kan som *huvudregel* även i skan-

¹⁾ EVALDSEN, Fort. 53; AUBERT 194; HECKSCHER 7; LASSEN Sp. Obl. 297 not 38; FLENSBURG 53.

²⁾ Se ock en dansk dom i U. f. R. 1901, 230 och en norsk i N. R. 1914, 845. — Även enligt tyska växellagen torde samma uppfattning råda, se STAUB-STRANZ Art. 12 Anm. 2. Se vidare GRÜNHUT II, 101 f., ADLER 66. Den innehavare, som stöder sin rätt på ett dylikt ändrat indossament, måste alltså — såsom Adler framhåller — prestera full bevisning för ett giltigt förvärv.

dinavisk växelrätt uppställa principen om överstrukna indossaments betydelse, lärer näppeligen kunna bestridas ¹⁾). I en mängd fall böra överkorsade indossament otvivelaktigt betraktas som oskrivna vid legitimationsprövningen. Vi ha förut sett, att »överflödiga» indossament stundom fingo frånräknas, för att kedjan skulle bli sammanhängande, utan att överkorsning var erforderlig. Argumentet var, att man svårligen borde tillägga överkorsningen i och för sig en så stor betydelse, att en skillnad kunde upprätthållas mellan de bägge fallen, då indossamenten strukits eller inte. Det kan då möjligen invändas, att legitimationen i bägge fallen borde anses störd. En sådan uppfattning skulle dock leda till orimliga konsekvenser. Antag, att växelns baksida visar följande indossament:

B—C

C—D

[D—E]

Överkorsningen tyder här närmast på, att D ämnat föryttra växeln före förfallodagen, men av en eller annan anledning underlåtit detta. Det vore orimligt, om D i sådant fall ej ansåges legitimerad. Ifall den i sista indossamentet angivne indossatarien överhuvud ej förvärvat växeln, kan det inte komma ifråga att D skulle nödgas skaffa en påskrift av E, fingerande ett indossament. Som E kanske aldrig haft med växeln att göra, eller det överkorsade indossamentet måhända kommit till genom felskrivning, bleve D:s ställning orimligt försvårad, ifall en överkorsning ej finge gälla såsom tillräcklig för legitimationen. Den andra möjligheten, att D föryttrat växeln och sedan obehörigen återbekommit den, betyder häremot ringa.

För denna uppfattning kan åberopas AUBERT (s. 194),

¹⁾ Observera ock, att i Sthms RR:s praxis överkorsade indossament stundom alls ej undersökas. Se t. ex. 1911/166; 1912/1264, 2336. Jmf. nedan s. 46 ff.

som emellertid icke tycks vilja uppställa en generell regel, i det han framhåller, att utstrykningen kan ha en annan karaktär: den kan ha ägt rum i annat syfte än att förändra en påtänkt disposition eller att återföra växeln till förre ägaren. Den kan ha skett i avsikt att utplåna en växelgäldenärs förpliktelse (V. L. 49 §) eller för att skyla en förbrytelse. Man skulle därför nödgas efter de konkreta omständigheterna pröva utstrykningens betydelse för legitimationen. Mot denna AUBERTS anvisning kan invändas, att det just är en generell regel man behöver. Frågan gäller ju framför allt, om en trassat i god tro skall få betrakta ett utstruket indossament som obefintligt eller ej, då han ej kan dra några slutsatser angående utstrykningens orsaker. Det är en presumtion, som här skulle vara av värde.

EVALDSEN står, i Fortolkning af Vexelloven, 1881, på ungefär samma ståndpunkt. Han hävdar (s. 54) att en växel kan indosseras till föregående växelägare, vars namn finnes å växeln, genom överstrykning av indossament, och åberopar härför en analogisk tolkning av 55 § V. L. (E. anser ju icke ens överkursningen behöfvig). Men han förklarar också, att legitimation endast är för handen, om överstrykningen skett i dylikt syfte. Har överstrykningen skett i enlighet med 49 § V. L. böra överkursade indossament anses som *icke utstrukna*. »I Henseende til Legitimationen bliver da Forholdet dette, at Vexelens Ihænderhaver kan fordre udstrøgne Endossementer betragtede som ikke udstrøgne eller uskrevne, alt eftersom det passer ham bedst for, at han kan være legitimeret». Och E. betonar vidare nödvändigheten av att undersöka, att även de överstrukna indossamenten äro sammanhängande med de övriga. Eljest skulle en obehörig innehavare, som ej heller hade formell legitimation, klara situationen genom att få en tidigare, på sin tid legitimerad växelägare att återköpa växeln och sedan stryka indossementen, som följa efter det på köparen ly-

dande (s. 163). I sitt två år senare utgivna arbete, Dansk Obligationsret, har E. modifierat eller i varje fall förtydligat sin ståndpunkt därefter, (352 f.), att utstrykningen gäller såsom åter-överlåtelse från sista indossatarien till den föregående. Detta bör alltså presumeras, och legitimation är för handen, om den sista indossatarien varit enligt vanliga regler legitimerad, om alltså kedjan är sammanhängande även i sin överstrukna del. Som synes, omfattar EVALDSENS argumentering flera fall än det vi här närmast ha i sikte (se nedan).

HECKSCHER, som gör en distinktion mellan det här behandlade fall (överstrykningar, som närmast antyda förändrade men ofullbordade dispositioner eller gå ut på att rätta fel-skrivning) och andra (då utstrykningarna visa att växeln varit föremål för nytt förvärv), ställer sig i fråga om det förra obetingat på den ståndpunkt, att legitimation förefinnes. Och JULIUS LASSEN hävdar samma åsikt¹⁾, men framhåller också den av AUBERT och EVALDSEN hävdade meningen, att, som överkorsning stundom sker i syfte att befria indossant från växelförpliktelse, V. L. § 49: 2, »taber den iøvrigt Legitimerede ikke sin Legitimation ved Udstrykning af foregaaende Endossentnavne»²⁾.

Beträffande svensk rättspraxis kan hänvisas till det av HECKSCHER citerade rättsfallet i N. J. A. 1891, s. 500, där ju emellertid överstrykningen tydde på regress. Vidare är det givet, att en praxis, som godkänt legitimationen trots *icke överstrukna* »överflödiga» indossament, skall kunna åberopas än mer för legitimation, när överkorsning skett³⁾.

I Sthms RR:s praxis finner man lätt belägg för samma ståndpunkt. Här må anföras ett par exempel, vilkas inne-

1) Spec. Obl. s. 297 f. i sht not 40.

2) A. a. s. 299.

3) Se ovan s. 25 f.

börd icke förändras därav, att det gällde s. k. efterindossament (se nedan s. 39).

1908/124:

B—C
protest (begärd av C)
[C—B]
C—D
D

D fick treskodom mot A och B, trots det överkorsade indossamentet från C till B.

1912/23:

C—D
D—E (inkasso)
E—D
protest (begärd av E)
D—C
[C—F]

Här fick C treskodom å acceptanten, trots den sista, överkorsade överlåtelsen.

Ett norskt rättsfall, ref. i N. R. 1915, 404, går i samma riktning. Innehavaren åberopade för sin legitimation ett indossament från indossatarien i det överkorsade indossamentet, men ansågs ej legitimerad. Domstolen (Bergens Byret) medräknade sålunda ej det sistnämnda indossamentet för legitimationen, den däri nämnde indossatarien framstod ej som legitimerad att indossera.

Något mer tveksamt bör bedömandet bli, i händelse de överkorsade indossamenten visa, att verkliga växeln varit föremål för särskilda förvärv i enlighet med sagda indossaments lydelse ¹⁾. Vi ha t. ex. följande fall:

B—C
C—D
[D—E]

¹⁾ HECKSCHER 24.

[E—F]

eller följande:

B—C

[C—E]

[E—F]

C—D

När t. ex. D å förfallodagen uppvisar växeln för acceptanten, måste denne av de överstrukna indossamenten se, att växeln varit i E:s och eventuellt även i F:s händer, utan att någon återindossering ägt rum. Här kunna alltså egentligen ej några inre grunder åberopas för den ena eller andra åsiktens företräde. Emellertid torde det i nordisk rätt vara en ganska stadgad uppfattning att även i dessa bägge fall D är legitimerad. Det anses, att en växel, även om den ej är stadd i regress, kan överlåtas med formellt legitimerande verkan till tidigare växelägare, vars namn finns på växeln, genom överkorsning av indossament. Vi kunna åberopa ovan anförda ställen hos EVALDSEN OCH JULIUS LASSEN, vilka ej synas göra någon skillnad mellan här avsedda fall och det ovan s. 29 f. behandlade. ÄVEN HECKSCHER ansluter sig till samma uppfattning, ehuru så att säga av opportunistiska grunder. Efter att ha anført skäl för erkännande av legitimation på grund av överkorsning, då växeln befinner sig *på regress*, framhåller H., att dessa argument inte gälla i fråga om legitimation på förfallodagen. »Man skall emellertid inom affärskretsar sannolikt finna det onaturligt, att den, vars åtkomst den ena dagen befinnes vara otillräckligt styrkt, den nästa anses vara fullt legitimerad utan nytt bevis . . . Allt vad man av acceptanten kan begära, är således även i detta fall, att innehavaren genom överkorsning av efterföljande överlåtelse formellt styrker sig vara rätt kreditor»¹⁾).

¹⁾ HECKSCHER 24.

Att behandla de bägge s. 32 f. anförda exemplen sammellan olika, kan inte heller gärna komma i fråga.

Hittills har resultatet faktiskt varit ett godkännande i nordisk rätt av den princip, som upptagits i tyska V. L. och i I. V. O.: utstrukna indossament medräknas ej i kedjan, de anses som obefintliga.

I följande fall skulle däremot ståndpunkterna gå i sär:

B—C

C—D

[D—F]

[E—G]

Vi erinra oss EVALDSENS resonnemanng, att de överstrukna indossamenten borde vara sammanhängande. I det ovan anförda exemplet skulle eljest en icke legitimerad innehavare G, kunna rädda sin ställning helt enkelt genom att överlåta växeln till en tidigare växelägare D och överkorsa de två sista indossamenten. D bleve därigenom legitimerad. Även JULIUS LASSEN hävdar, att den överstrukna indossamentskedjan skall vara sammanhängande¹⁾. En nödvändig konsekvens av denna ståndpunkt är, att det överstrukna skall vara läsligt, såsom också de anförda förf. framhålla.

Det är detta krav på sammanhang även i den överstrukna delen, som framför allt åsyftas, när det i nordisk litteratur förklaras, att den tyska regeln om utstrukna indossament såsom obefintliga är oriktig enligt nordisk växelrätt. Strängt taget, borde man kanske från den antagna utgångspunkten formulera en mot den tyska rakt motsatt regel: överstrukna indossament medräknas *alltid*, nämligen i så måtto, att en överstrykning betraktas som en återöverlåtelse från indossatarien till indossanten (något som ju ej utesluter att en återöverlåtelse kan ske även utan överkorsning).

¹⁾ Spec. Obl. 298.

Vi skola senare återkomma till frågan om överstrykningar, som göra indossamenten oläsliga. Även fränsett det betänkliga i att göra en, kanske nödvändig, överstryknings verkningar beroende av, att skriften ej blir oläslig, synes det vara för rigoröst att fordra sammanhang i den överstrukna delen. En sådan regel står knappast i god överensstämmelse med ovan anförda grundsats, att legitimation kan åstadkommas genom frånräknande av »överflödiga» (eventuellt överkorsade) indossament. Även i de ovan s. 32 f. anförda fallen förefinnas ju dock luckor, nämligen i fråga om övergången från F till D, resp. från F till C. Vad som varit avgörande för legitimationens godkännande trots avbrotten har tydligen varit den omständighet, att en föregående innehavare av växeln nu åter har den i sina händer. En föregående innehavare åter har i regel inte någon anledning att överta en växel, om en verklig brist i senare innehavares åtkomst förefinnes. Detta har då ansetts som tillräcklig grund för uppställande av en presumtion. Oredlighet från föregående innehavares sida är naturligtvis tänkbar, men sannolikheten härför har i de återopade fallen ej ansetts väga tillräckligt tungt för att hindra legitimationen. Förhållandet ligger inte principiellt annorlunda här. Då EVALDSEN framhåller, att »den tidligere Ejer uden at være uredelig, ofte vil kunne bevæges til at fæste Lid til en Fortælling, hvorefter Besidderen er lovlig Ejer af Vexelen, men — f. Ex. paa Grund af retsstridig Uvillighet fra vedkommende Trediemands Side — dog ikke kan faa sin Legitimation i Orden», så är visserligen detta tänkbart. Men sådana, icke alltför sannolika eventualiteter, måste ofta tas med som en oundviklig olägenhet vid uppställande av legala presumtioner. Och som motvikt kan väl alltid anföras svårigheten och olämpligheten av att låta hela legitimationsfrågan hänga på att överstrykningen är läslig.

Ett annat fall, där gängse uppfattning i nordisk rätt

HÖVRÄTTEN FÖR VÄSTRA SVERIGE

BIBLIOTEKET

skiljer sig från den tyska, i I. V. O. upptagna principen, är följande:

B—C

C

[E—F]

Å växelns baksida förekommer sålunda en överlåtelse från B till C, ett blanco-indossament från C och ett överkorsat, fullständigt indossament från E till F. Presentanten D:s namn finns överhuvud ej på växeln, men han åberopar för sin legitimation C:s blanco-indossament.

EVALDSEN säger härom: »Antog man, at et ældre Blanko-Endossement kunde restitueres som saadant ved Udstrygning af de efterfølgende Endossementer, vilde man aabne enhver udenfor Vexelforholdet staaende Person, der ulovligt havde tilvendt sig Vexelen, Adgang til at forskaffe sig Legitimation ved Udstrygning»¹⁾).

HECKSCHER formulerar följande genom prejudikat från Sveriges H. D. bekräftade sats: »att växelnehavare icke är legitimerad genom ett äldre blancoindossament, då av växeln framgår, att den medelst sagda indossament förvärvats av annan person än den nuvarande innehavaren eller en hans fångesman»²⁾). HECKSCHER åberopar rättsfallen i N. T. 1868, 585; N. J. A. 1889, 446; 1890, 327. Som vi sedan skola se, sträcker sig denna HECKSCHERS grundsats även till ett annat fall än det här behandlade (nedan s. 40).

Samma uppfattning återkommer hos JUL. LASSEN (Sp. Obl. 297 f. not 38: »Og naar et Blanko-endossement er efterfulgt af andre Endossementer — — er det at betragte som udfyldt, og Udstregning af de efterfølgende Navne giver ikke Ihændeoveren Legitimation efter Reglerne om Blankoendossement . . .») och i FLENSBURGS anförda edition av växellagen³⁾).

¹⁾ Dansk Obligationsrätt 353.

²⁾ S. 7.

³⁾ S. 54.

Denna ståndpunkt torde också böra upprätthållas. Här bortfaller den grund för en motsatt regel, som vi funnit däri, att en föregående å växeln befintlig indossant återförvärvat växeln ¹⁾.

HECKSCHER har genom sin formulering lämnat öppet, om växelnehavaren (D) är legitimerad, därest han själv står såsom indossatarie i det överstrukna indossamentet:

B—C

C

[E—D]

Att emellertid detta fall inte kan behandlas annorlunda än det närmast föregående, synes uppenbart. Detsamma gäller om följande variant:

B

[C—D]

E—F

Den felande länken är här D—E ²⁾.

Slutligen torde man även i svensk praxis upprätthålla den ståndpunkten, att en i övrigt legitimerad växelnehavare icke förlorar sin legitimation, även om något föregående indossament, som är nödvändigt i sammanhanget, överkorsats ³⁾.

Jmf. t. ex. Sthms RR 1912/1518:

B—C

C—D

¹⁾ I Sthms RR:s protokoll har jag emellertid icke funnit någon bestyrkande dom, men väl en, som går i annan riktning, 1911/215, där växelns baksida utvisade:

B

[C—D]

[D—E]

[E—D]

protest (begärd av D)

En innehavare F ansågs här legitimerad. Jmf. ock nedan s. 40

²⁾ Jmf. ADLER, 66, som i detta fall antager legitimation.

³⁾ Se ovan s. 31 och 49 § 2 st. VL.

protest (begärd av D)

[D—C]

C—E

E—F

F erhöll treskodom såsom legitimerad innehavare. Här kan legitimationen dock även stödjas därpå, att både andra och tredje indossamenten frånräknas såsom »överflödiga»

1910/1036

B

C

protest (begärd av D)

[C]

E erhöll treskodom. Härvid bör dock märkas den uppfattningen vid Sthms RR, att det överstrukna blanco-indossamentet kunnat vara helt borta utan skada för E:s legitimation, då protesten ej anses »konsumera» föregående blanco-indossament¹⁾.

Se vidare 1911/99:

[B]

C

[D—E]

protest (begärd av D)

D

D erhöll treskodom mot A och B, trots att trassen-ten B:s blanco-indossament var överstruket. Här kunde dock ej det motiv ha varit bestämmande, som av de tidigare anförda förf. anförts. Överstrykningen av trassenten B:s namn (endast å växelns baksida) kan i varje fall ej ha avsett att befria B från betalningsansvar.

Det förefaller emellertid, som om denna åsikt angående överkorsade indossaments betydelse inte vore ratio-

¹⁾ Nedan s. 40.

nell. Överkorsningen mister alltför mycket av sin naturliga innebörd, om det överstrukna skall kunna medräknas eller inte, allt efter behov, för vinnande av det nödvändiga sammanhanget.

IV.

Legitimation på grund av efterindossament.

S. k. efterindossament föreligger, om en växel indosseras, sedan den blivit protesterad eller prejudicierad. Materiellt sett har dylikt indossament sannolikt även enligt svensk växelrätt en i viss mån annan karaktär än det vanliga »förindossamentet», men i legitimationsavseende kan ingen skillnad göras ¹⁾. Förhållandet blir alltså det, att en föregående växelgäldenär kan göra de invändningar mot en efterindossatarie, som äro en konsekvens av efterindossamentets materiellt-rättsliga natur. Men han kan inte bestrida innehavarens behörighet *såsom efterindossatarie*, ifall denne kan åberopa en obruten rad av överlätelser.

För att avgöra, huruvida kedjan är obruten, har man att tillämpa de förut framställda legitimationsreglerna. Man kan ju därvid tänka sig efterindosseringar, som direkt fortsätta girokedjan, i det den siste för-indossatarien indosserar vidare till ny person o. s. v.; men också efterindossering, sedan först växeln varit stadd i regress, så att en infriande föregångare indosserar den till utomstående person. En vanlig uppfattning i litteraturen har varit, att protest för utebliven betalning bildar en avslutning å den föregående kedjan i så måtto att ett närmast före protesten stående blancoindossament ej utan vidare legitime-

¹⁾ HECKSCHER 6 f.; GRÜNHUT II 166, 183; STAUB-STRANZ Art. 16 Anm. 13; ACTES 1910, 215 f.

rar den, som förvärvat växeln efter protest, och som ej heller hör till de föregående personerna i kedjan. Det föregående blancoindossamentet »konsumeras» genom protesten ¹⁾.

Däremot skulle enligt denna uppfattning en person, som enligt protestprotokollet begärt protest, vara legitimerad att indossera vidare, även om hans namn ej finns på växeln.

Emellertid råder vid Sthms RR. en stadig praxis, som går stick i stäv mot denna även enligt vår mening riktiga uppfattning. Ett blancoindossament, tillkommet före protestens upptagande, anses legitimera ny innehavare, vars namn ej finns på växeln, även om protest upptagits av en tredje person. Om man alltså uppställer följande schema:

B—C

C

protest (begärd av D)

så anses vilken som helst innehavare, t. ex. E, legitimerad. Därvid torde innehavet av protestbevis knappast anses nöd-

¹⁾ TRYGGER i N. J. A. II 1883 Nr 2 s. 6 f. och där åberopade K. Maj:ts dom d. 6/2 1868 (se ock WELIN 69); HECKSCHER 9 not. 1. Se ock följande, även förut i annat sammanhang åberopade uttalande av LASSEN, Spec. Obl. 297 not 38: »Udstregninger hjelpe derimod ikke den Ihændehaver, som ikke efter Vexelens Udvisende har været Ejer . . . Og naar et Blancoendossement er efterfulgt af andre Endossementer (eller andre af Vexelen eller Protesten fremgaaede Erhvervelser, HECKSCHER l. c. S. 8), er det at betragte som udfyldt, og Udstregning af de efterfølgende Navne giver ikke Ihændehaveren Legitimation efter Reglerne om Blancoendossement . . .»

Från norsk praxis må anföras följande fall, DOMME, III 670 (från 1903): »Vexelen var protesteret *de non solutione* efter Forlangende af Trassenten. Under Sagen var imidlertid Trassenten selv indstevnt til Betaling af Vexelbeløbet med videre. Da der ikke forelaa nogen Oplysning om, paa hvilken Maade Sagsøgeren havde erhvervet Vexelret overfor Trassenten der efter Protestforretningens Indhold maatte antages da at have været Vexeleier, blev Sagen afvist». Så även STAUBSTRANZ, Art. 16 Anm. 13; ADLER, 72 f.

vändigt. Protesten anses sålunda enligt denna praxis ej konsumera ett föregående blancoindossament ¹⁾).

Det må anmärkas, att ofta fallet legat så, att en bank, som innehåft växeln å förfallotid enligt blanco-indossament och vars namn sålunda ej funnits å växeln, låtit upptaga protest och därefter lämnat växeln, utan indossering, till en inkasserare, som uppträtt i eget namn.

V.

Kvittots betydelse i legitimationsavseende.

I den ofta citerade uppsatsen av HECKSCHER framhålls, att spørsmålet om betydelsen i legitimationsavseende av växlars kvittering ger upphov till följande frågor: »är den som uppvisar en med siste innehavarens namn kvitterad växel till betalning — överlåtelseföljdens formella riktighet förutsatt — legitimerad eo ipso utan vidare bevis för rättmätigheten av sitt fång? Och vidare: är sådan kvittens icke blott att anse som en *fullmakt*, som gäller under förutsättning av dess äkthet, utan även som ett *blancoindossament*, så att gäldenären, då han i god tro infriar växeln, icke har något ansvar för kvittens äkthet?» ²⁾

Det förefaller emellertid riktigare att formulera frågeställningen så ³⁾: Är kvittot att anse som fullmakt för växel-innehavaren att av växelgäldenären *mottaga betalning*? Är växelinnehavare, som, därest kvittot vore borta, icke hade legitimation, på grund av kvittot legitimerad *såsom växel-*

¹⁾ Jag har antecknat ur högen av dylika tredskodomar: 1910 n:ris 31, 40, 43, 45, 55, 61, 64, 94, 99, 100; 1911 n:ris 12, 19, 94, 158, 205; 1912 n:ris 48, 66, 78, 95, 152, 187, 209, 2210, 2212.

²⁾ HECKSCHER 25.

³⁾ Jmf. STAUB-STRANZ Art. 36 Anm. 28.

borgenär, varvid alltså kvittot skulle i visst avseende göra tjänst som blancoindossament? Kan det inträffa, att en innehavare, som, fränsett kvittot, vore legitimerad enligt växeln såsom växelborgenär, förlorar sin legitimation genom kvittot? Och hur skall slutligen i det ena eller andra fallet frågan om förfalskat kvitto bedömas?

1. Att kvitto, tecknat å en växel, i regel skall legitimera presentanten att mottaga betalning, förefaller uppenbart. Såsom HECKSCHER framhåller, är det vanligt, att köpmän och banker skicka ut bud med de på förhand kvitterade växelnarna till gäldenärerna för inlösen. Ett sådant bud är därmed legitimerat att mottaga pengarna. Skulle det sedan visa sig, att budet saknat behörighet — det har t. ex. obehörigen åtkommit den kvitterade växeln och uppbär betalning av gäldenären — så ha vi numera den förut åberopade bestämmelsen, 35 § 2 st., i lagen om avtal d. 11/6 1915, enligt vilken bestämmelse gäldenären under angivna förutsättningar befrias från sin skuld. Även om ej växelrättsliga grundsatser redan förut skulle ha lett till samma resultat, är sålunda den frågan nu avgjord. Men i lagen om avtal förutsättes, att kvittot är äkta. Skulle kvittot inte innebära något mera än en fullmakt att uppbära betalning, kommer man väl enligt svensk rätt¹⁾ näppeligen till den ståndpunkt, att även falsk kvittering befriar en gäldenär, som i god tro inlöst sådan växel²⁾. Att en särskild fullmakt, om den är förfalskad, inte befriar gäldenären, är tydligt³⁾.

Kvittots funktion som fullmakt innebär alltså att den

¹⁾ Jmf. ock N. R. 1903, 803. Minoriteten i H. R. ville där betrakta även ett (förfalskat) indossament som endast fullmakt, och tillämpa andra regler än för verkliga indossament. Detta är dock att gå för långt.

²⁾ Jmf. HECKSCHER 32 f.

³⁾ N. J. A. 1903, 8; 1908, 533; HECKSCHER 25 Fsl. till lag om avtal 1914, 69.

person, som företer en av legitimerad innehavare kvitterad växel, blir själf legitimerad att uppbära betalning. Men detta är ingalunda detsamma som att vederbörande skulle på grund av kvittot vara legitimerad enligt 39 § såsom växelborgenär ¹⁾).

2. Kan man nu gå vidare och antaga även detta sist-nämnda, så att innehavaren kunde t. ex. föra talan mot växelgäldenär, åberopande sig på kvittot såsom överlåtelse in blanco? Härför kunna knappt några bärkraftiga skäl åberopas. Regelmässigt påtecknas eller påstämplas kvittot, när en föregående växelgäldenär infriar växeln, och denne har då legitimation oavsett kvitto eller ny överlåtelse. Men skulle legitimationskedjan inte vara i ordning, kan man näppeligen låta den kompletteras genom ett naket kvitto. En annan sak är naturligtvis, om kvittot anger innehavaren såsom den vilken inlöst växeln. I det av HECKSCHER anförda rättsfallet, N. J. A. 1876, 422, var emellertid kåranden legitimerad, frånsett kvittot, i det växeln hade följande överlåtelser:

B—C

C

protest (begärd av D)

kvitto (utfärdat av D)

Trassenten B krävde acceptantens sterbhus, men HovR:n och H. D. ogillade käromålet, emedan

»efter det ifrågavarande växel blivit av Bachér (B) överlåten å Möller (C) och av denne i riksbankens lånekontor i Visby belånad, växeln blivit, enligt därå av vederbörande tjänsteman i lånekontoret tecknat bevis, till fullo infriad;

men Bachér, som emot vederparternas bestridande

¹⁾ Jmf. LASSEN, Spec. Obl. 297: »Og naar Vexelen er forsynet med Kvittering fra den efter Vexelens Udvisende som Vexelejer Berettigede, burde vistnok enhver Ihændehaber anses for legitimeret til at kræve og modtage Betaling.»

icke styrkt sin uppgift, att han i lånekontoret infriat växeln, icke visat, att han av växeln blivit innehavare på sätt 42 § växellagen [gamla VL] stadgade . . . »

Då växeln här återgått till tidigare innehavare, var överlåtelsekedjan i ordning, och detta trots att överkorsning ej skett ¹⁾.

3. Vi komma då till frågan, om kvittot kan störa en eljest sammanhängande indossamentskedja. Det är egenomligt nog ett jakande svar på den frågan, som man närmast kan utläsa ur ett par svenska rättsfall, det nyss anförda och det andra av HECKSCHER åberopade, i N. J. A. 1891, 542. En eljest legitimerad innehavare har fått sin talan ogillad, på den grund att kvittot funnits å växeln.

En kvittering kan tolkas på två sätt: »påteckningen på ett skuldebrev om erlagd betalning kan icke blott avse att bemyndiga en annan att uppbära fordringsbeloppet, utan den kan *även* betyda, att fordringen är betald» ²⁾.

Man kunde nämligen först och främst tänka sig den situationen, att käranden yrkar betalning på grund av den av honom själv eller en hans fångesman kvitterade växeln, påstående att kvittot tecknats i avvaktan på betalning, utan att betalning skett. Svaranden påstår sig däremot ha infriat växeln, men sedan på obekant sätt förlorat den. Skall kvittot här anses utgöra en presumtion om betalning. Svaret bör rimligen bli nekande. Då man måste utgå från den allmänna erfarenheten, att kvitto ofta tecknas i avvaktan på betalning, kommer man till den regel, som HECKSCHER formulerar så: »den kvitterade handlingen (här växeln) är i kreditors hand bevismedel mot debitor, i debtors hand bevismedel mot kreditor» ³⁾.

¹⁾ Ovan s. 21 ff.

²⁾ HECKSCHER 26.

³⁾ HECKSCHER 31; se ock STAUB-STRANZ Art. 36 Anm. 29. Se vidare flera norska underrättsdomar, omnämnda vid DOMME I 880 (från 1888, 1889 och 1890).

Men man kan också utgå från en annan situation. Käranden mötes av invändningen, att växeln enligt kvittot infriats av *trassaten*, och att sålunda växelskulden upphört, medan däremot käranden själv påstår, att han eller någon hans fångesman infriat växeln enligt kvittot. Underligt nog synes det just vara i detta fall, H. D. visat benägenhet att betrakta legitimationen såsom störd genom kvittot ¹⁾. Den presumption, som därvid lagts till grund för domarna, synes dock knappast berättigad, särskilt när man betänker, att bankerna ofta stämpla på ett kvitto på diskonterade växlar, som infrias, utan att alls förhöra sig angående vem den betalande är. En presumption bör ju vila på ett sannolikhetsomdöme, och man får väl anse det mera reguljärt att den *trassat*, som infriar växeln, makulerar densamma. Innehas växeln då av annan person, enligt dess innehåll för övrigt legitimerad, är det rimligare att presumera betalning enligt kvittot från innehavarens eller hans fångesmäns sida ²⁾.

Denna ståndpunkt har även intagits av Sthms RR i en dom 1909 n:r 89 ³⁾. Växeln hade å baksidan följande utseende:

B
C — D
Kvitto (av D)
Protest (på begäran av C).

C sökte betalning av B, vilken invände bl. a., att kvittot innebär erkännande om betalning från acceptantens sida. C:s betalningsyrkande bifölls emellertid, i det bevisskyldigheten ansågs åligga B ⁴⁾.

¹⁾ Se motiveringen i ovan anförda domar.

²⁾ Jmf. ock HECKSCHER 31.

³⁾ Se ock 1912/1560 där tredskodom gavs mot acceptanten trots ett naket kvitto å växels framsida.

⁴⁾ Se ock en dansk dom i U. f. R. 1903, 85, i samma riktning.

4. Med detta resultat blir det ingen anledning att på nytt upptaga frågan om förfalskning av kvitto. Eftersom kvittot i och för sig ej intar någon plats i indossamentskedjan, inskränker sig dess legitimerande betydelse på sätt vi ovan nämnt ¹⁾).

VI.

Oläsliga anteckningar.

Vi ha nu fått säkrare hållpunkter för bedömande av ett i det föregående berört spörsmål: angående betydelsen av överstrukna och därför oläsliga anteckningar å växelns baksida. Enligt en rätt vanlig uppfattning i nordisk litteratur skulle en sådan makulerad anteckning alltid kunna skada legitimationen ²⁾). Man har resonnerat så, att anteckningen kan ha utgjort ett indossament, som skulle ha stört sammanhanget i kedjan, eller ett kvitto, som utvisade växelns infriande och eventuellt växelförhållandets upplösning eller en anteckning om avbetalning etc.

Det är dock tveklaktigt, om en så sträng regel bör uppställas. I och för sig verkar det egendomligt, att det överstrukna under alla förhållanden måste granskas lika noggrant som växelns övriga innehåll, och att legitimationen skall hänga på, om en otydlighet i det överstrukna lämnar möjligheten öppen för en lucka i raden av indossament. Det ligger i överstrykningens natur att göra skriften mer eller mindre otydlig. Den svenska texten i 55 § använder till på köpet ordet »utstryka», ej t. ex. »över-

¹⁾ S. 42.

²⁾ Se t. ex. HECKSCHER 28 (med hänvisningar); LASSEN Spec. Obl. 298 not 39: »Overstregninger, der gjøre det Overstregede ulæseligt. ville i Almindelighed gjøre Vexelen ubrugelig . . .»

korsa». Att man inom affärsvärlden skulle ha någon föreställning om den mycket stora risk som det från den angivna ståndpunkten skulle medföra att göra en överstrykning alltför kraftig eller vårdslös, så att skriften utplånas eller blir otydlig, är icke sannolikt. Häremot talar t. ex. det ej ovanliga bruket att med stämplar eller maskinskrift utplåna indossamentet på ett sätt som gör skriften alldeles oläslig.

Otvivelaktigt *kan* det inträffa, att växelnehavare allvarligt skadas genom en överstrykning, som gör skriften oläslig. Det är ju möjligt, att man på grund av överstrykningen inte ens kan avgöra, om det är ett indossament, som utstrukits eller t. ex. en anteckning om avbetalning å växeln¹⁾. Det kan vidare tänkas en sådan möjlighet som att det överstrukna utgjort en del av ett indossament, i det syftet med överstrykningen varit att förvandla ett fullständigt sådant till ett blanco-indossament. Men ofta skall dock saken ligga så, att man antingen kan urskilja att ett helt indossament eller ett kvitto överstrukits, även om namnen ej äro läsliga, eller ock på grund av omständigheterna ändå kan utgå från, att så är fallet.

Godkännas de åsikter, vi ovan framställt angående kravet på sammanhang i den överstrukna delen av girokedjan och angående kvittots funktion som legitimationsmedel, måste konsekvensen bli, att betydelsen av makulerade och oläsliga anteckningar å växelns ryggsida något förringas²⁾.

¹⁾ EVALDSEN 163 noten.

²⁾ I det av HECKSCHER till stöd för åsikten att »en makulerad anteckning på växeln gör denna obrukbar som fordringsbevis, så framtväxelgäldenären vägrar betala», åberopade rättsfall, N. J. A. 1891, 542, hade växeln å baksidan följande utseende:

[B—C] (bank)

Tre överstrukna oläsliga rader
Ett intyg om A:s erkännande

Det är emellertid omöjligt att uppställa en generell regel. Så t. ex. framgår av det ovan s. 36 f. sagda, att en överstrykning, som gjort en överlåtelse efter ett blancoindossament oläslig, hindrar legitimationen för innehavare, som ej finns angiven i den blancoindossamentet föregående kedjan. Om däremot det sista icke överstrukna indossamentet lyder å presentanten, hindras ej hans legitimation därav, att efterföljande indossament genom överstrykning gjorts oläsliga (ovan s. 34 f.).

I svensk rättspraxis torde heller inte en så sträng uppfattning om oläsliga anteckningar gjort sig gällande, som den i litteraturen förfäktade. I detta sammanhang kan måhända nämnas ett rättsfall, ref. i N. J. A. 1903, 559, vari ett justitieråd blev ensam om sin åsikt att målet borde återförvisas till RR:n bl. a. på den grund att »upplysning saknas om innehållet i en å växelns baksida tecknad, numera överkorsad överlåtelse, och vid sådant förhållande icke kan bedömas huruvida G. genom fortlöpande överlåtelse blivit innehavare av växeln»¹⁾.

I ett rättsfall i N. J. A. 1904, 200, hade växeln å baksidan följande utseende:

av tecknad accept

B

D yrkade betalning av acceptanten A, vilken bestred kravet, enär han inlöst växeln hos C. Den makulerade anteckningen hade innehållit ordet »betald», tecknat av banken. I H. D:s dom hette det: »emedan ifrågavarande växel funnes å baksidan försedd med en emellan överlåtelsen å Sveriges riksbank eller order och utställarens överlåtelse in blanco tecknad, numera i följd av överstrykning oläslig påskrift;

ty och som emot Ljungbloms (A:s) uppgift, att berörda påskrift innehållit kvitto av riksbanken å växelbeloppet, och att betalningen till riksbanken erlagts av Ljungblom, annat förhållande icke blivit av Petersson (D) ådagalagt»,

fastställdes Hov R:s domslut, varigenom D:s krav ogillades.

¹⁾ Det framgår dock inte av referatet, att invändning i detta avseende framställdes.

[B—C]

oläslig, makulerad anteckning

B

C yrkade, såsom innehavare, betalning av acceptanten A. RR:en och Hovrätten utdömde beloppet, den senare med följande motivering:

»enär den å ifrågavarande, av A till riktigheten medgivna växel förekommande överlåtelse av B till banken [C] vore överstruken,

samt vid sådant förhållande växeln, vilken ostridigt blivit av B i banken inlöst, måste antagas hava rätteligen återgått till B;

ty och som A ej ens uppgivit, att den efter nyssberörda överlåtelse å växeln befintliga, genom makulering oläsliga anteckning innehållit något, som inverkade på A:s betalningsansvar såsom växelns acceptant,

samt B:s namn under samma anteckning förty vore att anse som en överlåtelse in blanco av växeln, i följd varav C finge anses vara rätt innehavare av växeln,»

alltså fastställdes RR:s domslut.

Hovrättens dom fastställdes av H. D., i överensstämmelse med N. Rev:s betänkande, oaktat A inför H. D. uppgav, att den makulerade anteckningen innehållit, att växeln vore inlöst och ej vidare gällande¹⁾.

I Sthms RR:s praxis synes en makulerad, oläslig an-

¹⁾ Ett justitieråd kom emellertid till avvikande resultat, »enär A med åberopande av bestyrkt avskrift av en med B:s namn undertecknad handling, enligt vilken den sistnämnde förbundit sig att å förfallodagen själv inlösa ifrågavarande växel, hos K. Maj:t uppgivit, att den å växelns baksida befintliga, i följd av överstrykning numera oläsliga anteckning innehållit, att växeln, såsom av A. inlöst, icke vidare vore gällande;

samt emot vad sålunda förekommit det icke blivit ådagalagt, att innehållet av samma anteckning saknat inverkan på A:s betalnings skyldighet» — — —

teckning å växeln inte ovillkorligen anses störa legitimationen. I ett rättsfall 1911 n:r 13 gavs, på yrkande av innehavaren F, tredskodom å en så beskaffad växel:

B
C—D
D—E
oläslig, makulerad anteckning
E—F

I ett annat fall, 1911 n:r 70, såg växeln ut på följande sätt (även här tredskodom):

B
C—D
protest (på begäran av D)
oläslig, makulerad anteckning
D—C
C

Se vidare t. ex. 1912 n:r 1279:

B—C
C—D

Två genom makulering oläsliga anteckningar

D—C
C—B

B
protest

En innehavare, E, fick här tredskodom å acceptanten. Likartade fall förekomma ofta ¹⁾.

Stundom förekommer ock, att tredskodom gives, utan att, av protokollet att döma, överstrukna anteckningar synas granskade ²⁾.

Man kan alltså sammanfatta det sagda så, att det är för växel innehavaren riskabelt, om överstrykningar göra

¹⁾ Se t. ex. ytterligare 1911 n:r 112; 1912 n:ris 111, 519, 827, 1155, 2399.

²⁾ Se t. ex. 1911 n:r 166; 1912 n:r 2336.

skriften oläslig eller otydlig, men att följderna av en dylik makulering inte behöva bli bristande legitimation. Man har att ta hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet och till de utomliggande bevis, som växelnehavaren kan förebringa.

DET S. K. TYSTA PROKURAINDOSSAMENTET.

DET S. K. TYSTA PROKURAINDOSSAMENTET.

I Tidskrift for Retsvidenskab 1893 har HAMMARSKJÖLD behandlat det s. k. tysta prokuraindossamentet (då växel indosserats utan prokuraklausul men i inkasseringssyfte) och särskilt frågan om befogenhet för växelgäldenär att mot indossatarien framställa invändningar på grund av sitt förhållande till indossanten. HAMMARSKJÖLD kom till det resultat, att sådana invändningar ej äro tillåtna i större utsträckning än vid vanliga indossament.

Uppfattningen stöddes dels på en direkt tolkning av ordalagen i de olika §§ i VL, som behandla det vanliga indossamentet och prokuraindossamentet, dels på en undersökning av det s. k. tysta prokuraindossamentets rättsliga natur. Vi skola i korthet återgiva H:s bevisföring:

Man kunde först ifrågasätta, om överhuvud det tysta prokuraindossamentet bör anses som ett indossament, eller blott ett uppdrag eller fullmakt, som endast skenbart och i yttre mening ter sig som indossament. Men då VL tydligen betraktar indossamentet med prokuraklausul som verkligt indossament, måste detta gälla även om det tysta prokuraindossamentet. Icke heller kan det sistnämnda anses innebära simulation av indossament, ens i den form att prokuraindossament enligt 16 § åsyftas, fastän vanligt indossament gives (s. 313). Återstår då endast, att indossamentet i fråga är ett fiduciariskt rättsärende eller ger upphov åt »ett i inskränkt mening s. k. tyst rättsförhållande»,

det förra ifall indossatarien är även gentemot indossanten växel innehavare, ehuru mot denne bunden i sitt förfogande, det senare ifall han har olika rättsställning gentemot tredje man och indossanten. Det förra antages med stöd av 76 § VL. Växeln kan icke vindiceras från legitimerad innehavare, som vid dess förvärvande var i god tro, och kändomen om inkasseringsuppdraget kan icke sägas konstituera ond tro. Indossanten kan måhända återkalla uppdraget och återfordra växeln men indossatarien upphör ej genom återkallelsen att vara rätt växel innehavare.

Med påvisande av att det tysta prokuraindossamentet är ett fiduciariskt eller i inskränkt mening tyst rättsärende, är dock enl. H. ej ett bestämt resultat vunnet i fråga om växelgäldenärs rätt till invändningar. Även indossamentet med prokuraklausul måste ha karaktär av fiduciariskt (eller i inskränkt mening tyst) rättsärende. Där har lagen dock tillagt det fiduciariska elementet en stor betydelse. Är härifrån ett motsättningsslut berättigat? Svaret blir ja. Den fiduciariska karaktären berör nämligen det underliggande valutaförhållandet. Indossantens vederlag för överlåtelsen består i detta fall »i de förpliktelser, som på grund av (pansättnings- eller) inkasseringsavtal åligga . . . indossatarien». Indossamentets växelrättsliga verkningar bli desamma, som om annan slags valuta föreligger. I allmänhet saknar valutaklausul växelrättslig betydelse, och 16 § får därför inte extenderas. För övrigt är det för indossantens växelgäldenärer likgiltigt om de berövas möjligheten att göra invändningar genom ett tyst prokuraindossament eller t. ex. genom ett indossament mot kontant valuta.

Därefter följer en redogörelse för de invändningar, som en växelgäldenär i allmänhet kan framställa mot en indossatarie och i samband därmed för betydelsen av den sistnämndes goda tro. Resultatet blir, att det tysta prokuraindossamentet inte heller i detta sistnämnda avseende in-

tar en särställning i förhållande till det vanliga indossamentet.

Så långt HAMMARSKJÖLD. Luckan i hans bevisföring har JUL. LASSEN pekat på: »Af VL § 16 kan i dennes danske Affattelse vel nok sluttes, at Prokuraendossementet är ett Endossement, men ikke, at det er en Overdragelse af Vexelret. Og at Lovregelen i VL § 10 om, at Endossementet overfører Vexelret, maa forstaas i Overensstemmelse med almindelige civilretlige Regler om Overdragelserets-handelers Gyldighed, forsaavidt ikke VL indeholder noget herfra afvigende, er almenanerkjendt» ¹⁾).

LASSEN framhåller alltså, att alla indossament ej behöva innebära överlåtelse av växelrätt. HAMMARSKJÖLD däremot förutsätter motsatsen såsom något självklart: »Ett indossament är ju en överlåtelse, låt vara att indossatoriens rätt icke är derivativ och till sitt innehåll beroende av överlåtarens. Ett uppdrag eller en fullmakt kan således icke utgöra ett indossament.» (S. 309.)

Först och främst kan givetvis någon olikhet mellan svensk och dansk rätt inte ligga däri, att den danska (lik-som den norska) lagen begagnar ordet »Endossement», där den svenska har »överlåtelse». Den obenägenhet i Sverige mot främmande ord i lagtext, som ligger till grund för denna lilla avvikelse i redigeringen, var i detta fall tämligen malplacerad, men några materiellt-rättsliga följder kunna givetvis inte härledas ur valet av ordet »överlåtelse», allra helst som de tekniska termerna indossament, giro, finnas utsatta inom parentes. Man har alltså att i regel läsa ordet överlåtelse i växellagen som en översättning av termen indossament, med dess hävdvunna internationella betydelse, och inte utan vidare inlägga i ordet det vanliga, civilrättsliga begreppet överlåtelse (jämför dock nedan

¹⁾ Spec. Obl. s. 293 not 19.

ang. 9 §). Från denna terminologi kan man följaktligen inte dra slutsatsen, att alla indossament också äro »överlåtelse» av växelrätt, ordet överlåtelse taget i vanlig civilrättslig betydelse.

Vidare kan det gentemot HAMMARSKJÖLDS bevisföring anmärkas, att 3 kap. VL inte uttömmade behandlar alla indossament, så att ett indossament utan de rättsverkningar, där omtalas, vore otänkbart.

H. antyder själv att indossatariens rätt inte behöver vara derivativ. Redan dylika fall föra strängt taget utanför 10 §:s ordalag. Ty vid exstinktivt förvärv kan man knappast säga, att genom indossamentet växelrätt »överflyttas». Indossament kan tecknas med växelrättslig verkan av t. ex. den som obehörigen åtkommit en blancoindosserad växel.

Jämte det slags indossament, som åsyftas i 10 §, omtalar 3 kap. VL två andra former av överlåtelse, nämligen överlåtelse å rekta växel enligt 9 § (»överlåtelse, som ändå sker»), och öppet prokuraindossament enligt 16 §. Det förra (som i den dansk-norska texten ej benämnes Endossement) säges ej giva växelrätt, det senare säges icke medföra äganderätt till växeln, men innehålla en fullmakt eller ett uppdrag.

Anmärkningsvärt är vidare, att enligt 10 § indosseringen måste innefatta även växelns överlämnande, eftersom det ju är otvivelaktigt, att de i §:en angivna rättsverkningar ej inträda, förrän indossatarien fått växeln i sin besittning.

Jämför man sålunda de spridda bestämmelserna om indossament i VL, finner man lätt, att detta begrepp inte är entydigt¹⁾. Stundom avses endast den skriftliga påteckningen å växelns baksida, uppfyllande formföreskrifterna i 11—13 §§. Så exempelvis i 55 §, som medger indossant att »utstryka» indossament, eller i 49 §, som talar om »överlåtelseordning» i betydelse av den inbördes placeringen

¹⁾ Betr. följande indelning se t. ex. BÜSING 14.

å växelns baksida (»locusteorien»), eller i 39 §. Vidare brukas begreppet indossament om själva nedskrivandet av indossamentspåteckningen. Så i 12 §, där det beskrives hur »överlåtelsen» i denna rent yttre mening sker. I en tredje betydelse — och den viktigaste — tas begreppet i rubriken till 3 kap., och i exempelvis 10 §. Där är det själva (den formbundna) rättshandlingen, »indosseringsakten», som avses, vare sig man nu med den ena eller andra »växelteorien» anser denna utgöras av en ensidig viljeförklaring eller ett avtal. Det är åtminstone endast den extremaste creations-teoretiker, som skulle vilja identifiera de bägge sista betydelserna (nedskrivandet å papperet och »indosseringsakten»): »Få anhängare lär den tanken finna, att utställaren av en växelförklaring är gäldenär redan den stund, då denna växelförklaring ligger på hans skrivbord, alltså ännu innan den bortförts av kreationsteoretikernas berömda vindstöt, som på ett egendomligt sätt förmår ombesörja emissionen av alla slags värdepapper, bankirnäringen till stort men»¹⁾).

Nu förhåller det sig givetvis så, att denna sista betydelse av rättshandling är själva grundbetydelsen, det är den som avses, då indossamentet förklaras vara ett säreget rättsinstitut. Då benämningen indossament överflyttas på den skriftliga anteckningen eller på nedskrivandet därav, så har det kunnat ske därför, att den förra regelmässigt indicerar rättshandlingen och nedskrivandet regelmässigt är ett stadium i den rättsliga akten. Att ordet indossament etymologiskt sett hänsyftar på den skriftliga förklaringen å växelns ryggsida betyder naturligtvis ingenting i detta sammanhang.

När sålunda HAMMARSKJÖLD ifrågasätter, om det tysta prokuraindossamentet bör anses som ett indossament annat

¹⁾ K. ADLER i Grünhuts Z. Bd. 26, 35.

än »skenbart och i yttre mening» (s. 309), så åsyftas givetvis indossament i betydelsen av rättshandling.

Vill man karaktärisera indossamentet såsom rättshandling, så är det först och främst en rättshandling i viss form, den form VL anger i 10–13 §§. Vidare kan man säga, att indosseringsakten fullbordas först med utgivandet, med växelns traderande, låt vara att en icke behörigen överlämnad växel kan enligt grundsatserna om godtrosvärförvärv binda indossanten (jmf. i sht lag om avtal § 35). Slutligen går viljeförklaringen vanligen ut på dels överlåtelse av all rätt enligt växeln, indossamentets s. k. transportfunktion, dels garanti från indossantens sida i avseende å växelns acceptering och infriande, indossamentets s. k. garantifunktion.

Man kan nu säga, att VL i fråga om innehållet av själva indossamentskriften, det formella indossamentet så att säga, endast känner vissa noggrant angivna typer. Indossamentsförklaringen skall ju regelmässigt vara ett uttryck för rättshandlingen (indosseringsakten), och i detta avseende skiljer VL mellan vad man lämpligen kan kalla äganderättsindossament och inkassoindossament. Så mycket är klart, att det förra häntyder på full överlåtelse enligt 10 §, och att det senare häntyder på fullmakts- eller uppdragsförhållande enligt 16 §.

Därmed är också givet, att ett formellt äganderättsindossament legitimerar indossatarien som ägare, ett formellt (öppet) inkassoindossament legitimerar honom som fullmäktig eller mandatarie. Detta följer av hela växelrättsens natur, och även av de särskilda detaljbestämmelserna.

Men kan man härifrån ta ännu ett steg och påstå, att indosseringsakten nödvändigtvis måste medföra ettdera av dessa alternativ, äganderätt eller fullmakt, ev. uppdrag? Därmed skulle visserligen de två formella typerna noga täcka de rättshandlingar, varom de bära vittnesbörd, men därmed vore också den meningen uttalad, att själva ned-

skrivandet av överlåtelseförklaringen samt växelns trade-
rande medförde äganderätt till denna, alldeles oavsett om
detta motsvarade indossantens avsikt, resp. bägge parter-
nas. Detta resultat är inte en nödvändig konsekvens av
en kreationsteori i den ena eller andra variationen. Ty en
sådan teori innehåller blott en grundsats angående den
ensidiga utfästelsens eller överlåtelsens förbindande kraft,
men kräver inte att en viljeförklaring av visst innehåll skall
gälla som en viljeförklaring av annat innehåll. Ej heller är
resultatet erforderligt på grund av de växellagen genom-
gående godtros-principerna. I vårt fall är det nämligen
inte fråga om, huruvida en viljeförklaring skall gälla för
annat än vad den innehåller gentemot personer i god tro.
Utan spørsmålet angår indossamentets verkan, även när
godtros-synpunkten icke spelar någon roll. Därför blir det
väl till slut endast VL:s positiva föreskrifter i 3 kap., som
kunde åberopas för, att indossamentsförklaring i viss form
ovillkorligen medför äganderätt, med eller mot parternas vilja.

Motivet för sådana föreskrifter är emellertid svårt att
finna. Varför skulle VL påtvinga parterna rättsverkningar,
som inte de själva önska, och som inte heller kunna ligga
i någon viss tredjemans intresse? Om indossanten be-
gagnat äganderätts-indossamentets form för inkasserings-
fullmakt, så kan han därmed inte anses ha velat en ägande-
rättsöverlåtelse, inte ens en fiduciarisk. Hans intressen gå
i normala fall ut på endast, att indossatarien är legitime-
rad utåt. Det finns i allmänhet inga hållpunkter för en
mera vidsträckt tolkning. Inte heller hyser indossatarien
någon förväntan att genom indosseringen bli ägare. Tredje-
mans intressen åter tillgodoses fullt ut därmed, att indos-
satarien är legitimerad som ägare. Härmed är nu ingalunda
förnekad, att en fiduciarisk äganderättsöverlåtelse *kan* ske
genom indossament, men då bör en därpå riktad avsikt
kunna påvisas.

Vad åter angår ordalagen i VL, särskilt i 10 §, så kan man, såsom LASSEN framhåller, ändå inte tolka dem alltför bokstavligt ¹⁾. Man behöver inte ovillkorligen inlägga i §:en den ståndpunkten, att indossamentet överflyttar äganderätten, även om detta ej av parterna önskas. Man har, såsom vi nyss sett, ingen anledning att se en förbudslag i 10 §:s bestämmelser. Avfattningen förklaras tillräckligt såsom en anvisning till parterna, hur en överlåtelse av äganderätt bör ske, för att gälla med fulla växelrättsliga verkningar, och samtidigt som en princip om legitimationen. Denna tolkning bestyrkes genom ordalagen i 16 §. Där ges ju exempel på indossament, som icke medför äganderätt, en »överlåtelse», som icke är överlåtelse i civilrättslig mening. Paragrafen vill närmast ge dels dispositiva regler om fullmaktens omfång, dels legitimationsregler. HAMMARSKJÖLDS resonnemang i fråga om 16 §:s ordalag utmynnar i, att »densamma bär icke ett spår därav, att meningen är att tillägga en fullmakt eller ett uppdrag några rättsverkningar, som eljest skulle saknas», och att det alltså »är fråga om en inskränkning, ej om utvidgning av de vanliga rättsverkningarna, och att följaktligen indossamentet med prokuraklausul i sig självt utgör ett verkligt indossament». H. anser sålunda, att utan positiv inskränkning i 16 § vore det öppna prokuraindossamentet verkligt indossament i 10 §:s mening, d. v. s. full överlåtelse av äganderätt till växeln. Trots att indossamentet innehölle »blott en fullmakt eller ett uppdrag» borde det överföra äganderätt. Detta är emellertid en alltför vågad slutsats. Likaväl kan man säga, att inskränkningen i 16 §:s ordalag har avseende på legitimationsverkan. VL skiljer ju inte heller eljest strängt mellan rätt och legitimation (obs. 39 §). Och det kan inte bortresonneras, att indossamentsbegreppet enligt 16 § är för-

¹⁾ Spec. Obl. 293 not 19: »Endossement har f. Ex. hverken Virkning efter VL § 10 eller efter VL § 14, naar Endossenten er umyndig».

enligt med ett fullmakts- eller uppdragsförhållande. En rättshandling i indossamentsform kan alltså ha karaktären av fullmakt (resp. uppdrag)¹⁾. Men då återkomma vi till frågan, varför VL skulle förhindra giltigheten av en fullmakt i det vanliga indossamentets form, när ändå tredjemans intressen äro tillräckligt skyddade på grund av legitimitationsprincipen.

Den av HAMMARSKJÖLD hävdade uppfattningen, som tidigare haft förespråkare inom tysk-österrikisk litteratur²⁾, torde numera även där vara allmänt övergiven. Dock ansåg ännu GRÜNHUT i sin Wechselrecht, att indossatarien var *växelägare* (fiduciarisk): »Indossatarien är dock *växelägare*, gentemot envar, *även indossanten*; han är *växelborgenär* med *självständig* rätt, liksom en annan indossatarie; hans rätt ur växeln är *oåterkallelig*» (II, 144). Indossanten kan inte vindicera växeln från indossatariens konkursbo (II, 144 not 5). Indossanten har blott en obligatorisk rätt mot indossatarien på utbekommande av det inkasserade växelbeloppet, eventuellt en talan på grund av försummelse vid iakttagande av indossantens intressen. Indossatarien kan göra gällande alla rättigheter enligt växeln, med undantag av dem som äro riktade mot indossanten själv, *invändning kan framställas mot indossatarien på grund av förhållandet till indossanten*. Denna sistnämnda avvikelse från principen betingas av billighetshänsyn. »Es können ihm aber nicht bloss, wie einem sonstigen Indossatar, Einwendungen aus seiner Person, sondern auch, wie es das Princip von Treu und Glauben fordert, Einwendungen ex persona indossantis

¹⁾ Det framgår ej tydligt, hur H. vill konstruera indossamentet med prokuraklausul, om det skulle ligga i indossamentets begrepp att vara »överlåtelse» i civilrättslig mening; jmf. s. 309.

²⁾ Enligt fransk rätt blir varje indossament, som i vissa avseenden ej uppfyller lagens form-fordringar å vanliga indossament, att betrakta som prokura-överlåtelse.

entgegengesetzt werden, denn es erscheint durch Treu und Glauben geboten, das strenge wechselrechtliche Princip, dass der Indossatar kraft seiner formellen Rechtsstellung ein Wechselgläubiger mit *originärer* Berechtigung sei, zu durchbrechen und ihm gegenüber die materielle Rechtslage und das berechtignte Interesse der Wechselschuldner zur Geltung zu bringen». (II, 146). GRÜNHUT framhöll också att även ett simulerat äganderättsindossament kunde föreligga, i det att indossanten kunde tänkas genom avtal med indossatarien förbehålla sig att trots indossamentet fortfarande vara ägare gentemot envar. Indosseringen tjänar exempelvis det syftet, att hemlighålla en tillgång i indossantens bo gentemot borgenärerna eller att omöjliggöra invändning om kvittning e. d. mot indossanten. I detta fall kan alltid invändning framställas mot indossatarien om bristande materiell rätt till växeln trots formell legitimation¹⁾ och förhållandet blir sålunda helt olika mot nyss. Det är uppenbart att, såsom ADLER framhållit²⁾, denna GRÜNHUTS ståndpunkt gör det nödvändigt att draga en skarp gräns mellan tyst prokuraindossament och simulerat indossament, en i praktiken mycket vansklig sak.

Den rådande uppfattningen inom den tyska växellagens område torde dock numera gå ut på att bestrida indossatarien vid tyst prokuraindossament ställningen som växelägare och växelborgenär med självständig rätt. Hur än sedan åsikterna variera i detalj, icke minst med hänsyn till den processuella ställningen³⁾, går man i allmänhet ett steg längre än GRÜNHUT i det att man ej blott medger

¹⁾ Så även LYON-CAEN för fransk rätt, T. IV N:r 146. Se ock DERNBURG, Das BGB des deutschen Reichs und Preussens II: 2 1901, § 264, 3.

²⁾ ADLER s. 78.

³⁾ Se i ADLERS översikt de bägge, såsom »herrschende» och »richtige» Ansicht betecknade ståndpunkterna, s. 78 f.

invändningar mot indossatarien på grund av förhållandet till indossanten utan även anser indossanten berättigad att vindicera växeln från indossatariens konkursbo. Överhuvud blir indossanten enligt denna uppfattning växelägare, ehuru indossatarien är legitimerad utåt. Då alltså växelgäldenären, på grund av indossatariens legitimation, befrias från sin skuld genom betalning till honom, har växelgäldenären intet intresse av att kunna åberopa indossantens rätt. »Der Schuldner wird daher — såsom ADLER formulerar sin uppfattning — mit der Einrede der mangelnden Aktiv-legitimation als einer schikanösen Einrede in diesem Falle nicht gehört . . . Diese Sachlage ändert sich, wenn dem Schuldner Einreden gegen den Indossanten zustehen. Beweist er solche Einreden, so wird der klagende Indossatar abgewiesen, weil er nicht der rechte Kläger ist (mangelnde Aktiv-legitimation) und weil der Geklagte bewiesen hat, dass er an der Geltendmachung dieser Tatsache ein berechtigtes Interesse hat»¹⁾.

Det torde alltså inte möta betänkligheter att förklara det tysta prokuraindossamentet som en rättshandling i indossamentsform, innefattande ett fullmaktsförhållande²⁾. Om ej särskilda omständigheter tyda på en dylik avsikt, bör alltså ej ett fiduciariskt rättsförhållande anses ha kommit till stånd³⁾. För uppkomsten av ett fiduciariskt förhållande, sådant detta begrepp lämpligast bör fattas, förutsättes nämligen en härpå riktad avsikt⁴⁾.

¹⁾ ADLER 79 f. — Denne förf. anser ock, att en dylik dom bildar res judicata för indossanten. Vidare att växelgäldenären kan göra gällande även invändning på grund av förhållandet till indossatarien.

²⁾ Se ock AUBERT, 144.

³⁾ Som exempel på fiduciariskt rättsärende har jag i Panträtt i rättigheter, s. 99, nämnt det tysta prokuraindossamentet. Detta i anslutning till HAMMARSKJÖLD.

⁴⁾ Jmf. mitt anf. arbete, s. 101 f. Ofta betecknas indossamentet som fiduciariskt även av förf., vilka i sak ha samma uppfattning, som

Ifall en växelnehavare indosserat växeln i och för inkassering men utan prokuraklausul, blir sålunda resultatet, att indossatarien icke förvärvar äganderätt till växeln, icke är, materiellt sett, växelborgenär, men väl legitimerad som sådan. Däremot är han i själva verket fullmäktig, och får som sådan antagas vara även materiellt befogad att, liksom den öppne prokuraindossatarien, »vidtagna erforderliga åtgärder till växelrättens bevarande samt att utsöka och uppbära växelsumman». Härutöver kan hans befogenhet sträcka sig mer eller mindre långt, liksom det givetvis är tänkbart att fullmakten enligt sitt verkliga innehåll är begränsad mera än vad 16 § anger i fråga om det öppna prokuraindossamentet. Skillnaden mellan det tysta och det öppna prokuraindossamentet ligger däremot i legitimationsregeln¹⁾. Vid tyst prokuraindossament är indossatarien legitimerad såsom ägare, alltså även t. ex. att överlåta växeln med full rätt, att eftergiva betalning, att överhuvud disponera över växeln. Även om sålunda tredjeman känner indossamentets egenskap av tyst prokuraindossament, kan han betrakta indossatarien såsom befogad att i alla avseenden disponera över växeln. Har däremot tredjeman kännedom om en viss speciell begränsning i indossatariens fullmakt, skulle han icke vara i god tro i fråga om en disposition, som överskrede fullmakten, och presumptionen, som ligger i legitimationsregeln, förfaller.

Legitimationsregeln kan emellertid åberopas ej blott av tredjeman, av en växelgäldenär, utan också av indossatarien. Denne är legitimerad såsom ägare jämlikt 39 §,

här ovan framställts. Begreppet fiduciarisk rättshandling tages då i en vidsträcktare betydelse.

¹⁾ Enligt norsk praxis anses den öppne prokura-indossatarien ej kunna föra talan i *eget* namn som processuell part, i motsats mot den som innehar växeln enligt tyst prokura-indossament. Se Domme III 673; IV 377, 379. — Se f. ö. N. J. A. 1905, 90.

och intar alltså den förmånliga ställning i bevisningsavseende, som 39 § tillerkänner varje legitimerad växelnehavare. Bestrider indossatarien indossamentets natur av tyst prokuraindossament, ligger beviskyldigheten å motparten, och det behöver inte påpekas, att det ofta skall bli synnerligen svårt att prestera sådan bevisning.

De invändningar, det här främst gäller, äro sådana som växelgäldenären skulle kunnat framföra mot krav från indossantens sida, men som han varit avskuren från, ifall indossatarien varit verklig växelägare. Även om indossatarien är i god tro i det avseendet, att han icke vid indosseringen hade kännedom om det av växelgäldenären åberopade förhållandet, måste alltså invändningen beaktas i växelprocessen, om indossamentets natur är bevisat, t. ex. erkänt av indossatarien ¹⁾.

Har sålunda indossanten t. ex. obehörigen åtkommit växeln, kan indossatarien, som fått densamma å sig indosserad i inkasseringssyfte och vidgår detta under växelprocessen, icke åberopa godtros-förvärv. En invändning av gäldenären ex persona indossantis måste gillas. Bestrider indossatarien, att endast fullmakt föreligger, bör enligt svensk rätt växelgäldenären icke på grund av stadgandet i 5 § 7 mom. VL:s Prom. vara förhindrad att under växelprocessen föra bevis om växelindossamentets verkliga beskaffenhet.

Denna uppfattning om växelgäldenärs rätt till invändningar på grund av sitt förhållande till indossanten hävdas av FLENSBURG i hans edition av växellagen: »Om, såsom lagligen kan ske, växelöverlåtelse, som i verkligheten är prokuraindossament, givits form av fullkomlig överlåtelse, lär växelgäldenären lagligen kunna mot indossatarien åberopa samtliga invändningar, varpå växelgäldenären i förhållande till överlåtarens äger tillgång.»

¹⁾ LASSEN Spec. Obl. s. 293 f. not 19.

Från H. D:s praxis har jag icke funnit något bestämt uttalande i frågan¹⁾.

Däremot föreligga flera avgöranden i Sthms RR. I en dom 1911/272 heter det bl. a.:

»Som i målet är upplyst, att käranden — — innehar den till stöd för omstämda kravet åberopade, av — — utställda och av svaranden — — accepterade växel å 3365 kr. för inkasso för nämnda bolag,

samt svdn följaktligen är berättigad att mot kdn framställa de invändningar, som han kan vara berättigad att göra mot — — bolaget — — —».

I en annan dom, 1912/1450 heter det:

— — »ty och som svaranden ej styrkt sitt påstående, att växeln å 400 kr. av käranden innehades allenast till inkasso för ovannämnda aktiebolag,

samt vad svdn rörande sistnämnda växel i målet invänt vid sådant förhållande ej kan fritaga honom från skyldighet att för densamma till kdn erlægga betalning — — —»

I ett par andra fall har saken legat så, att invändningarna på grund av svarandens förhållande till indossanten icke ansetts styrkta. Sålunda uttalar domstolen i en dom 1912/1398:

»då svdn ej mot gjort bestridande styrkt något förhållande, på grund varav handlanden N. P. A., för vilken kdn ostridigt innehar växeln till inkasso, icke skulle äga att av svdn utbekomma likvid för växeln — — —»

Och i en dom 1912/1351:

»— — ty och som, även om, på sätt svdn uppgjort, växeln av kdn innehades till inkasso för C. G. H:s AB., den omständigheten, att nämnda bolag för sin på växeln grundade fordran hos utställaren antagit 40 % ackord, icke i och för sig må föranleda därtill, att svdn såsom växelns

¹⁾ Vid korrekturläsningen observerar jag dock N. J. A. 1912, 531.

acceptant skulle äga tillgodonjuta enahanda nedsättning i sin skuld enligt växeln — — —»

Att samma ståndpunkt numera intages av norsk och dansk rätt torde vara otvivelaktigt¹⁾.

Indossatoriens legitimation kan åberopas av växelgäldenären även i det avseendet, att den senare kan göra gällande invändning på grund av sitt förhållande till indossatarien. Skulle denne svara med att förklara sig endast vara fullmäktig, kan verkan härav i varje fall inte bli större, än att indossatarien blir bevisskyldig för sitt påstående. Fråga blir då, om växelgäldenären kan göra gällande invändning samtidigt mot indossant och indossatarie, sålunda mot den senare, även om det står fast, att han endast fått växeln för inkassering (i det t. ex. växelgäldenären medgiver, att så är fallet). En sådan ståndpunkt skulle innebära avvikelser från allmänna grundsatser om fullmakt, betingade av detta fullmaktsförhållandes särskilda karaktär. Enligt FLENSBURG²⁾ skulle den vara den riktiga för svenska rättens del: »Mot indossatarien lär växelgäldenären få göra gällande jämväl invändning, grundad i växelgäldenärens omedelbara förhållande till indossatarien, enär denne jämlikt överlåtelstens lydelse, har egenskapen av växelägare samt således också skäligen bör såsom sådan anses i den mån dylikt betraktelsesätt länder växelgäldenären till fördel.»

Denna i tysk-österrikisk rätt härskande uppfattning synes också ha skäl för sig. Det är all anledning att låta en växelägare, som begagnar det tysta prokuraindossamentet i stället för det av lagen anvisade öppna, stå denna risk³⁾.

¹⁾ Beträffande norsk praxis, se Domme IV 379; jmf. däremot AUBERT, 144. Om dansk rätt, se LASSEN, Spec. Obl. s. 293.

²⁾ S. 30 f.

³⁾ »Der Indossant muss es sich überhaupt in jeder Beziehung gefallen lassen, dass der Schuldner dem Indossatar als Gläubiger be-

Det följer vidare av vår här utvecklade ståndpunkt, att indossanten såsom växelns ägare kan vindicera densamma från indossatoriens borgenärer¹⁾.

handelt, denn das stille Prokuraindossament enthält ja die Anweisung an den Schuldner, dies zu tun.» (ADLER 80).

¹⁾ Så ock enligt norsk och dansk rätt; AUBERT, 145.

VÄXLARS PANTSÄTTNING.

VÄXLARS PANTSÄTTNING.

En växelborgenär bör, liksom annan fordringsberättigad, kunna begagna sin växelfordran såsom pantsäkerhet. Jämlikt den s. k. traditionsprincipen måste för giltigheten av förpantning fordras, att växeln överlämnas i panthavarens besittning ¹⁾. Detta är en konsekvens av växelns karaktär av löpande papper. En särskild fråga blir emellertid den, om växelns natur av orderpapper och därav härflytande bestämmelser om växelindossament leda till uppställandet av särskilda regler angående »pantindossering».

Det är av visst intresse att följa diskussionerna härom å de internationella växelkonferenserna 1910 och 1912. I den rundfråga, som nederländska regeringen kringsände före 1910 års konferens, fanns ingen antydan om växlars pantsättning. Men i ett par av de lämnade svaren synes den punkt i enquêten, som angick indossamentets garanti-funktion ²⁾, ha missuppfattats såsom avseende pantindossering ³⁾. Och måhända var detta orsaken till, att en av de fem sektionerna å 1910 års konferens upptog till be-

¹⁾ UNDÉN, 160.

²⁾ Question 8: Que doit-on prescrire par rapport à a) la forme de l'endossement en général? La loi doit-elle reconnaître plusieurs formes d'endossement avec des effets différents quant à
la transmission?
la garantie?

³⁾ Se Italiens svar, Documents 1910, 269; Luxemburgs svar, ibd. 298.

handling pantindossamentet, »l'endossement à titre de garantie, (gage, nantissement)». I dess resolutioner föreslogs sålunda, att förpantningssyftet borde uttyckligen anges i indossamentet, men att dock, även om så ej skett, bevis skulle få föras därom, att förpantning avsetts. Beträffande pantindosseringens rättsverkningar föreslogs, att pantinnehavaren skulle kunna lyfta växelbeloppet å förfallotid, men icke indossera växeln annat än till prokura. Mot pantinnehavaren skulle endast sådana invändningar medgivnas, som kunnat framställas om äganderättsindossament förelegat ¹⁾.

Efter flera diskussioner ²⁾ anslöt man sig till detta sektionförslag, dock med den modifikation, att varje stat skulle kunna för sin del förklara pantklausul, som tillkommit inom dess territorium, för oskriven (vilket då ock skulle gälla till efterrättelse för övriga kontrahentstater). Det framhölls nämligen, att pantindossamentet, som i vissa stater, särskilt Frankrike (art. 91 i C. de comm.), var vanligt, i andra däremot var alldeles okänt ³⁾. Märkas bör, att här var fråga om uttrycklig pantklausul i indossamentet. Pantsättning genom överlämnande av blanco-indosserad eller å panthavaren fullständigt indosserad växel förekommer helt visst i de flesta stater ⁴⁾.

¹⁾ Actes 1910, 191.

²⁾ Actes 1910 ss. 282, 350; se ock ibd. ss. 83, 129, 149, 168.

³⁾ Pantklausul tycks förekomma i Nederländerna, WITKOP, 108 f. (BWB Art. 1198 bis) och i Schweiz, Actes II, 18; se ock Belgiens anmärkningar, Documents I 1912, 160, samt ang. österrikisk rätt Adler 81. — Den svenska P. M. som skrivits om 1910 års förslag och utgivits av trycket (genom justitiedepartementet?) synes fullständigt missuppfatta innebörden av ifrågavarande bestämmelse. Där säges till § 19 bl. a.: »I denna § avhandlas en särskild form av indossament, nämligen 'à titre de gage', d. v. s. ett indossament, som endast avser att medföra panträtt i viss vara (!) eller fordran» ...

⁴⁾ Se t. ex. tyska BGB § 1292; ADLER 81; UNDÉN 160, med ytterligare hänvisningar. Även i Frankrike torde denna form vara vanligast, LYON-CAEN, T. IV N:o 112 bis, not 2.

Å 1912 års konferens antogs 1910 års förslag med endast redaktionella ändringar. Från diskussionerna är emellertid att anteckna följande: Det påpekades, att begränsningen i pantinnehavarens rätt att indossera växeln vidare endast avsåge tiden intill huvudskuldens (den pantsäkrade skuldens) förfallotid. Huruvida pantinnehavaren sedermera vore berättigad, och följaktligen även formellt legitimerad, att indossera växeln vidare, utan inskränkning till prokuraindossering, komme att bero på, om allmänna civilrättsliga regler angående pantrealisation iakttagits¹⁾.

Det slutliga förslaget till internationell växellag 1912 hade i förevarande punkt följande lydelse:

»Art. 18. Om ett indossament innehåller klausulen 'valeur en garantie', 'valeur en gage' eller annan beteckning, som angiver pantsättning, kan den innehavare, till vilken växeln sålunda indosserats, utöva alla ur växeln härflytande rättigheter; dock att ett indossament från sådan innehavare är att anse endast som prokuraindossament.

Växelgäldenär kan icke mot pantinnehavare framställa invändningar på grund av förhållandet till indossanten, såvida ej indosseringen skett i sviklig komplott²⁾.

Det samtidigt antagna konventionsförslaget med internationellt-privaträttsliga bestämmelser, innehöll i art. 4 följande:

»Varje kontraherande stat äger beträffande indossament, tillkommet inom dess territorium, föreskriva, att, utan

1) Actes II 1912, ss. 18, 82.

2) Den franska texten lyder: »Lorsqu'un endossement contient la mention 'valeur en garantie', 'valeur en gage' ou tout autre mention impliquant un nantissement, le porteur peut exercer tous les droits dérivant de la lettre de change, mais un endossement par lui ne vaut que comme endossement à titre de procuration.

Les obligés ne peuvent invoquer contre le porteur les exceptions fondées sur leurs rapports personnels avec l'endosseur, à moins que l'endossement n'ait eu lieu à la suite d'une entente frauduleuse.»

avseende å art. 18 i Växelordningen, en klausul, angivande pantsättning, skall anses som oskriven.

I sådant fall skall klausulen likaledes anses oskriven av övriga stater» ¹⁾).

Vad gällande svensk rätt angår, torde man få anse, att uttrycklig pantklausul i indossament icke erkännes ha växelrättslig betydelse, d. v. s. att svensk växelrätt icke känner ett särskilt pantindossament (vid sidan av det rena indossamentet och det öppna prokuraindossamentet) med särskilda verkningar ²⁾. Växellagen omtalar ej något pantindossament. Man bör därför betrakta pantklausulen antingen som en valutaklausul, eller som en villkorsbestämmelse, tillfogad ett vanligt indossament ³⁾. Vilkendera synpunkten man väljer, blir klausulen i förhållande till tredjeman att anse som oskriven ⁴⁾. Realiter föreligger en förpantning i indossamentsform, men i olikhet mot vad fallet i viss mån är vid prokuraindossamentet har pantindosseringen ej betydelse för tredje-mans förhållande, om han är i god tro.

Enligt svensk rätt bör därför formen för växels pantsättning helst vara den, att växelägare överlämnar en blancoindosserad eller å panthavaren indosserad växel i dennes besittning (eventuellt i annans besittning, om denne jämlikt K. Förkl. d. 24 maj 1872 förbundit sig att hålla växeln panthavaren till handa). Men något hinder möter ej mot

¹⁾ Den franska texten: »Chaque Etat contractant a la faculté de prescrire, par dérogation à l'art. 18 du Règlement, que, pour un endossement fait sur son territoire, la mention impliquant un nantissement sera réputée non écrite.

Dans ce cas, la mention sera également considérée comme non écrite par les autres Etats.»

²⁾ HAMMARSKJÖLD i T. f. R. 1893, 317: jmf. ock HASSELROT, Handelsbalken VIII, 1600.

³⁾ WITKOP, 109.

⁴⁾ Jmf. nyss anf. art. 4 i den föreslagna internationella växelkonventionen.

pantsättning utan indossering. Följden därav blir dock, att panthavaren inte legitimeras enligt 39 § VL.

Å andra sidan medför ett uttryckligt pantindossament ej indosseringens eller pantsättningens ogiltighet. Men den begränsande pantklausulen saknar som sagt växelrättslig verkan, även såtillvida, att den inte i och för sig skadar tredjemans goda tro.

Beträffande rättsverkningarna, bli dessa delvis olika alltefter den valda formen för pantsättningen.

1. Växeln överlämnas som pant utan att vara blanco-indosserad eller indosserad till panthavaren.

Beträffande *pantsättarens* dispositioner över panten, följer av allmänna växelrättsliga grundsatser, att pantsättaren faktiskt blir ur stånd att, så länge växeln är i panthavarens besittning, vidtaga vissa åtgärder ifråga om sin växelfordran, eftersom växelns innehav vanligen är nödvändigt legitimationsmedel. Men han bör kunna begära panthavarens medverkan till exempelvis fordrans bevakande i konkurs, avbrytande av preskription, växelns presenterande eller protesterande.

Panthavaren i sin tur är väl ej växelrättsligt legitimerad till alla de åtgärder, som eljest kunna innefattas i en panthavares vårdnadsskyldighet ¹⁾, men bör kunna tillåtas komplettera sin bristande legitimation genom särskild bevisning om pantsättningen. I brist på tillräckliga bevismedel kan panthavaren tillhandahålla växeln åt pantsättaren för erforderliga åtgärder. Då innehavet i och för sig är tillräcklig legitimation, t. ex. vid upptagande av protest, får sådan åtgärd anses falla inom panthavarens vårdnadsskyldighet ²⁾. Panthavaren bör vidare kunna komplettera sin bristande växelrättsliga legitimation enligt § 39 VL vid växelkrav före huvudfordrans förfallotid, genom särskild

¹⁾ Jmf. UNDÉN, 187 ff.

²⁾ Jmf. UNDÉN, 189 f.

bevisning om pantsättningen. Växelgäldenär, som med vetenskap om pantsättningen betalar till panthavaren trots dennes felande legitimation enligt § 39, bör anses befriad från vidare krav. Pantsättaren kan t. ex. ej anföra, att huvudskulden var mindre än växelns belopp och att panthavaren ej redovisat överskottet. Panthavaren är i denna sin (bevisade) egenskap legitimerad att göra gällande pantsättarens växelfordran, även om den förfallit före huvudskulden¹⁾. I saknad av tillräckliga bevismedel om pantsättningen, kan ju den felande legitimationen för panthavaren ej botas och han är hänvisad till pantsättarens medverkan för växelns indrivande, varå han ock torde ha rättsligt anspråk.

Ifall växeln förfaller till betalning före huvudskulden och panthavaren indriver den, kan vederbörande växelgäldenär enligt vanliga växelrättsregler fordra överlåtelse å sig. För att å sin sida bli legitimerad gentemot eventuella förmän å växeln, behöver han sådana bevis, som kunna ersätta den befintliga luckan i överlåtelseernas rad. Man kan säga, att panthavaren är legitimerad att före huvudskuldens förfallotid överlåta den pantsatta växeln, när densamma *förfallit*. Men ej att dessförinnan indossera växeln vidare.

Sedan huvudskulden förfallit, kan panthavaren realisera panten eller, om även växeln är förfallen, indriva den. Även här kommer dock svårigheten med legitimationen. Växelgäldenär befrias visserligen genom betalning till panthavare, men denne kan ha svårt att på tillfyllestgörande sätt bevisa sin ställning som panthavare, befogad till indrivning eller realisation (eventuellt alltså indossering i detta fall). En komplettering av befintliga luckor i överlåtelsekedjan med utomliggande bevismedel erbjuder här som alltid vanskligheter. Därför får panthavaren väl också anses ha ett anspråk mot pantsättaren å dennes medverkan, alltså t. ex.

¹⁾ Jmf. UNDÉN, 191.

att pantsättaren tecknar indossament i och för utfyllande av kedjan.

Beträffande invändningar mot skulden från växelgäldenärs sida torde endast sådana, som röra förhållandet till panthavaren, vara tillåtna. Förhållandet till pantsättaren torde alltså, vid god tro hos panthavaren, icke kunna åberopas ¹⁾).

2. Den pantsatta växeln är blanco-indosserad eller överlåten å panthavaren.

Enda skillnaden mellan denna form av pantsättning och den förra är, att panthavaren blir även växelrättsligt legitimerad och alltså icke har några svårigheter att utöva sin materiella rätt såsom panthavare. Att hans ställning som indossatarie ger tillfälle till dispositioner utöver hans materiella rätt — t. ex. indossering av växeln före såväl huvudskuldens som växelns förfall — med full verkan i förhållande till tredjeman i god tro, behöver ej närmare påvisas.

3. Den pantsatta växeln är försedd med uttrycklig pantklausul.

Grundsatsen torde här vara den, att pantklausulen icke har någon betydelse utåt, och inte heller behöver anses störa tredjemans goda tro. Även om panthavaren överskridit sin panträtt och t. ex. indosserat växeln vidare före dess och huvudskuldens förfallotid, torde ny innehavare kunna bortse från pantklausulen, såsom rörande det honom ovidkommande valuta-förhållandet.

¹⁾ Jmf. UNDÉN 207.

Litteratur.

Följande arbeten citeras med angivande av författarnamnet eller därjämte av arbetets titel i förkortad form.

- ADLER, K., Das österreichische Wechselrecht, 1904.
AUBERT, L. M. B., Den nordiske Vexelret, 1882.
BERGSTRAND, W., Kommentar öfver nya vexellagen, 1885.
BÜSING, H., Wesen und Wirkungen des Indossamentes . . ., Diss. 1903.
CHALMERS, M. D., A digest of the law of bills of exchange, 7 ed., 1909.
EBBECKE, J., Berechtigung und äussere Befugniss, 1884.
EVALDSEN, A. C., Fortolkning af Vexelloven, 1881.
—, Dansk obligationsret, 1883.
FLENSBURG, E., Væxellagen, 19 3.
GRÜNHUT, C. S., Wechselrecht I—II, 1897.
HAMMARSKJÖLD, HJ. L., En tvistefråga i läran om växelindossament, i
Tidskrift for Retsvidenskab, 1893.
HECKSCHER, I., Væxelrättsliga legitimationsfrågor i belysning af nordisk rättskipning, i N. J. A. Avd. II 1893, Nr 2.
LASSEN, JULIUS, Haandbog i Obligationsretten. Almindelig Del. 2 udg. 1908.
—, Haandbog i Obligationsretten. Speciel Del. 1897.
LYON-CAEN, C. et Renault, L., Traité de droit commercial, 4 ed. T. IV 1907.
STAUB'S Kommentar zur Wechselordnung, fortgesetzt von J. und M. Stranz. 8 Aufl. 1912.
WELIN, A. TH., Handbok i den svenska vexelrätten, 1877.
WITKOP, J., Eenheid van Wisselrecht, Proefschrift, 1912.
UNDÉN, Ö., Om panträtt i rättigheter, 1915.

Actes = Conférence de la Haye pour l'unification du droit relatif à la lettre de change . . . 1910. Actes. — Deuxième conférence . . . 1912. Actes 1—2.

Documents = Conférence . . . 1910. Documents. — Deuxième conférence . . . 1912. Documents 1—2.

Domme = Domme og Kjendelser ved Kristiania Byret . . . udg. af Siewers (II Samling och ff.).

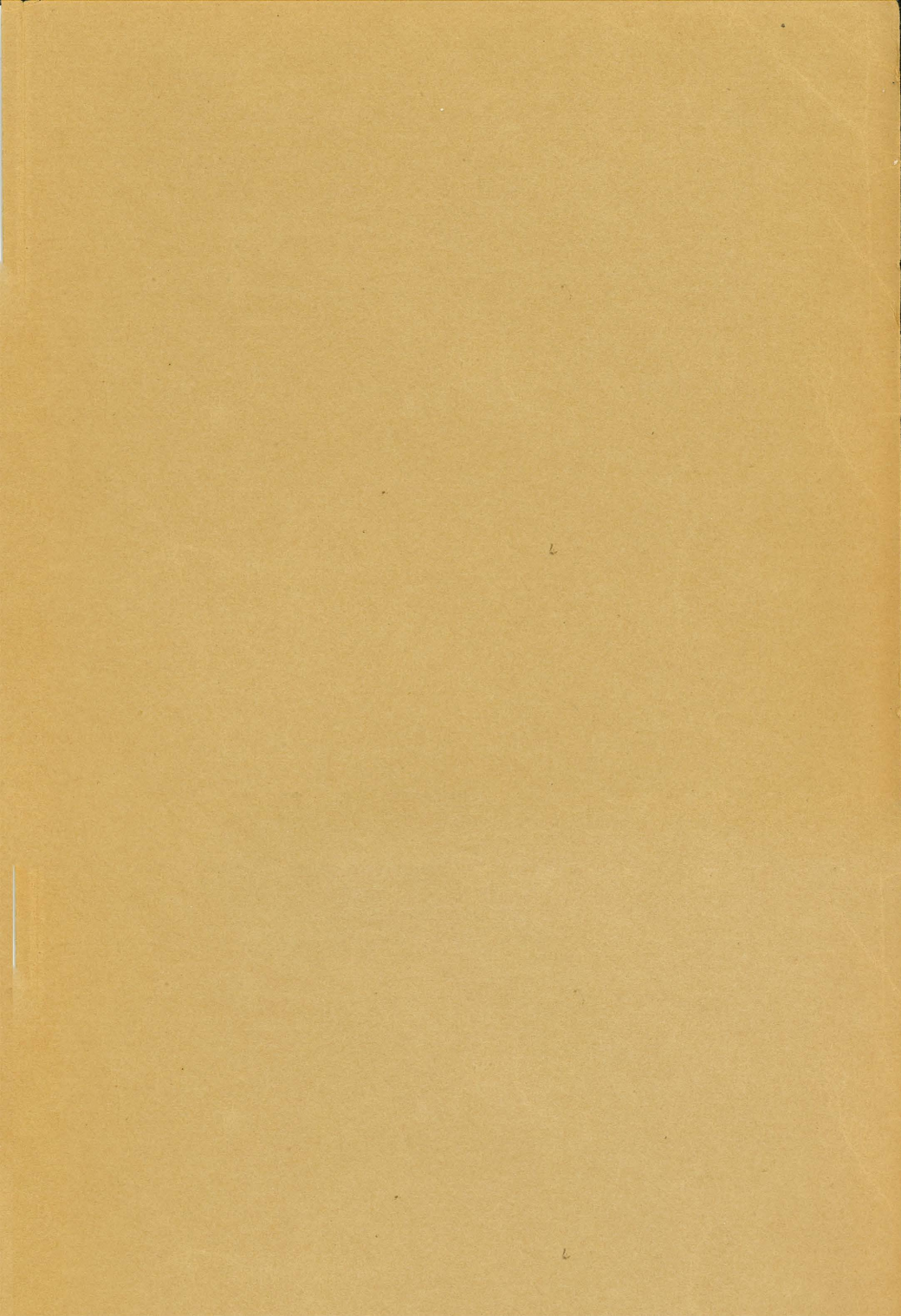
I. V. O. = Förslaget till växelordning enligt 1912 års Haag-konferens.

N. J. A. = Nytt Juridiskt Arkiv (Avd. I, om ej annat anmärkes).

N. R. = Norsk Retstidende.

U. f. R. Ugeskrift for Retsvæsen.

VL. = Væxellagen den 7/5 1880.



Pris 2 kr.
